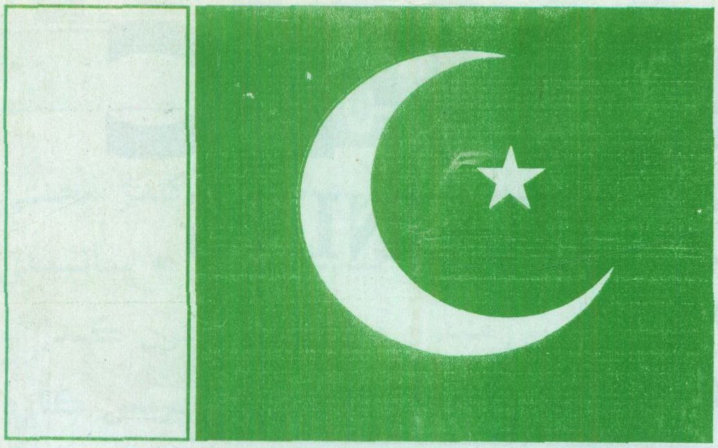

اندرون سنڌ مان شايع ٿيندڙ صحت، سائنس ۽ ٽيڪنالاجي بابت پهريون علمي ميگزين

ماهوار

سائنسي ڄاڻ

سکر

MONTHLY SCIENCEE JAAN SUKKUR

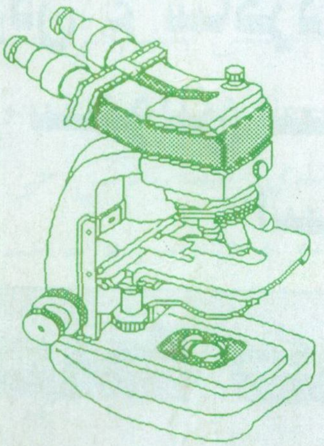

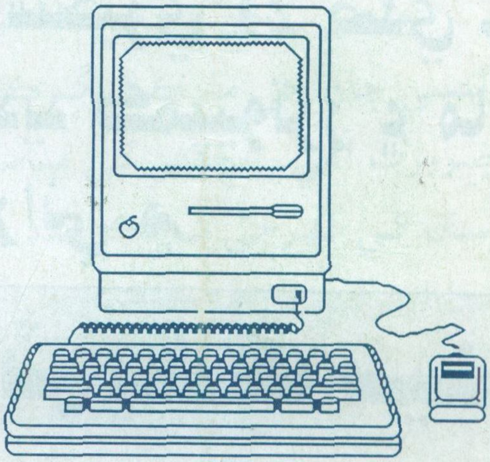

FOOD
Vol#2 McPic!

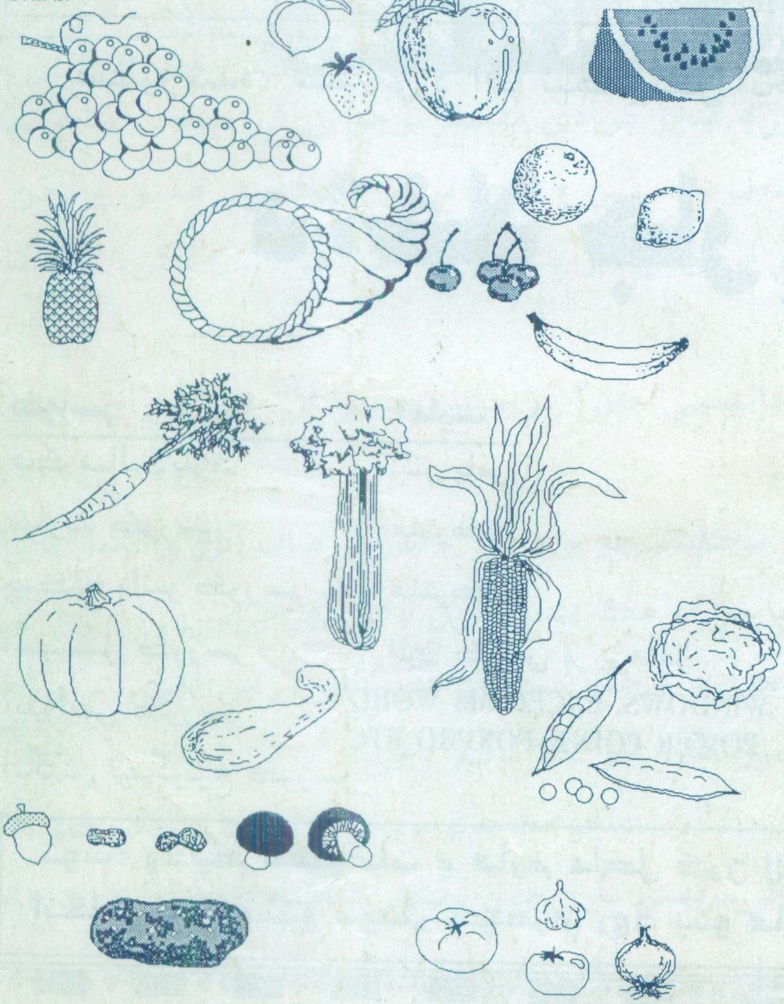

SCORPIO

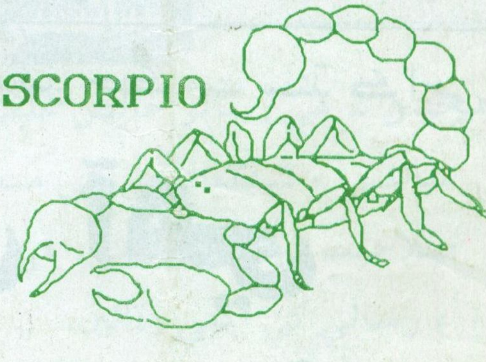

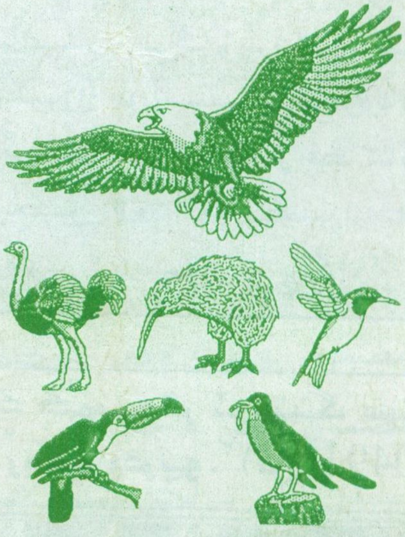

راتيون ۽ ڏينهن ۽ سج ۽ چنڊ توهان لاءِ مسخر ڪيائين ۽ ستارا بہ ان جي حڪم سان مسخر آهن
بيشڪ ان ۾ عقلمند قوم لاءِ نشانيون آهن. (القرآن سورة النحل آيت نمبر 12)

A CHOICE OF NEW GENERATION

MONTHLY

SCIENCEE JAAN

SUKKUR

A Magazine About Health, Environment, Science and Technology

Member of Sindhi Periodicals Society

جلد 1 شمارو 2 آگسٽ 2000ع ملهہ في ڪاپي 8 روپيہ

جوڙجڪ

خبرون خير جون	(ادارو)	2
ساهوارا		2
ساموندي پاڻي		4
اينڊو اسڪوپ سرجري		5
دنيا جي عظيم شخصيت		7
هدايت جا هيرا		8
ڪم جي ڳالھ		8
ڪمپيوٽر جنھن کي اوهان قابل بڻايو ٿا		9
جيتن جي دنيا		10
انٽر نيٽ ڪيا ہے		13
مفيد طبي مشورے		15
ڪاغذ		19
آواز جي گدلاڻ		20
دم جي بيماري		21
تعليمي رپورٽ		22
اوهان جو خط پهتو	(ادارو)	23

سائنسي جاڻ

ماهوار

سائنسي جاڻ

سکر

اتر سنڌ جي مرڪزي شهر سکر مان صحت، ماحوليات،
سائنس ۽ ٽيڪنالاجي بابت معلومات ڏيندڙ پهريون رسالو

ايڊيٽر: ڊاڪٽر صبغت الله انڍڙ

سب ايڊيٽر: عزيز احمد انڍڙ

خط و ڪتابت لاءِ

ايڊيٽر ماهوار "سائنسي جاڻ" سکر
پوسٽ باڪس نمبر 29
جنرل پوسٽ آفيس سکر

سنڌ جي هر شهر لاءِ نمائندا گهرجن

ڪمپوزڊ باءِ: آصف علي ماڪا ۽ محي الدين انڍڙ
السعود ڪمپوزنگ سينٽر پٽائي اسٽريٽ ڊڪ روڊ سکر

هن ميگزين ۾ شايع
ڪنهن بہ مضمون سان
اداري جو متفق هجڻ
ضروري نہ آهي

سائنسي جاڻ جي محترم
پڙهندڙن کي پاڪستان جي
آزادي جو ڏينهن مبارڪ

هي رسالو ايڊيٽر ۽ پبلشر ڊاڪٽر صبغت الله انڍڙ پرائما
پرنٽرس مان ڇپرائي دفتر ماهوار "سائنسي جاڻ"
ڪوئنس روڊ سکر مان شايع ڪيو

Dr. Ali Maulana Dharejo

Digitized by M. H. Panhwar Institute of Sindh Studies, Jamshoro. پاران ايم ايچ پنهور انسٽيٽيوٽ آف سنڌ اسٽڊيز، ڄامشورو.

خبرون خير جون

سنڌ ۾ ميٽرڪ ۽ انٽر جا امتحان پورا ٿيا. ميٽرڪ جو ته رزلٽ به اچي ويو آهي. هن دفعه انٽر جا امتحان مڪمل طور تي فوج جي نگراني ۾ ٿيا. چوڻ وارا چون ٿا ته امتحاني سينٽرن ۾ اڪثريت اهڙن اميدوارن جي هئي جن پنهنجون ڪاپيون خالي ئي ممتحن حضرات کي واپس ڪيون. فوج جي ڪڙي نگراني ۽ سخت چڪاس سبب اهڙا اميدوار نقل ۽ ڪاپي نه ڪري سگهيا. جنهن جو لازمي نتيجو اهو نڪرندو جو اهڙا اميدوار فيل ٿيندا. اهڙن شاگردن لاءِ اسان کي همدردي سان گڏ افسوس پڻ آهي ته انهن نه صرف پنهنجو قيمتي وقت ضايع ڪيو پر پنهنجي والدين جي خون ۽ پسيني جي ڪمائي ۽ سندن اميدن ۽ آسرن کي به مٽي ۾ دفن ڪري ڇڏيو. اهڙا اميدوار اڪثر اهي هوندا جن جا والدين مزدوريون ڪري، سرون تغاريون مٿن تي کڻي پنهنجي پيارن ٻچڙن کي پڙهائڻ جا جتن ڪندا آهن ۽ ٻچڙا وري اسڪول ۾ حاضري پرائي شهر جو چڪر ڏئي، وي سي آر يا ڊش واري هوٽل تي چانهه بهاني فلم ڏسي واپس والدين کي رپورٽ ڏيندا ته اڄ فلاڻي يا فلاڻي استاد پيرڊ ئي ڪو نه ورتو يا آيو ئي ڪو نه! اچي سارو ڏوهه استاد تي مڙهيندا.

استاد برابر ڏوهي سهي پر ساڳي اسڪول مان ٻيا شاگرد پاس ڇو ٿا ٿين؟ محنت پاڻ نه ڪن ڏوهه استاد جو.

بهرحال ڏوهه ڪنهن جو به هجي. هاڻي نوجوانن لاءِ چڱائي انهي ۾ آهي ته پاڻ سڄاڳ ٿين. محنت ڪن اهو وقت گذري ويو جو ڪاپي ڪري پوزيشن ڪڍندڙ ميڊيڪل، انجنيئرنگ وغيره ۾ ڪهي ويندا هئا. هاڻي مقابلي جو دور آهي سائنس ۽ ٽيڪنالاجي جو دور آهي هر ميدان تي مقابلو سخت کان سخت ٿيندو وڃي ٿو. خدارا هاڻي سڄاڳ ٿيو محنت ڪيو پنهنجي والدين تي رحم ڪيو انهن جي ٽڪي ٽڪي کي سجايو بڻايو پاڻ به محنت ڪري عزت ماڻيو ۽ قومن جي وچ ۾ پنهنجي قوم جو ڳاٽ اوچو رکي مان وڌايو.

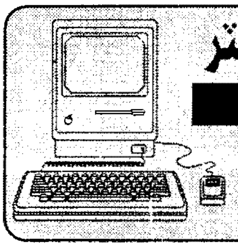
السعود ڪمپوزنگ سينٽر
پٺائي اسٽريٽ ڊڪ روڊ سکر
اسان وٽ سنڌي، اردو ۽ انگريزي
ڪمپوزنگ جو ڪم رعايتي ۽ وقت جي
پابندي سان ڪيو ويندو آهي.

ساهوارا ـــــ قسط 3

از: مير محمد ايم مهر رٽائرڊ ڊائريڪٽر زراعت

4. ٻوٽا (PLANTE): گهڻو ڪري سيئي وڻ- ٻوٽا زميني آهن تمام ٿورا ٻوٽا پاڻيءَ ۾ يا مٿاڇري تي به ٿين. سڀ پنهنجو کاڌو پاڻ ناهين ڇا لاءِ ته منجهن سائو مادو يا ڪلوروفل (Chlorophyll) موجود آهي. هي ساهوارا اهڙن خلين جا ٺهيل آهن جن کي خلين واريون پٽيون (Cell Wall) آهن ۽ اهي سيليولوز (Cellulose) جون ٺهيل آهن. هنن ۾ ٻج بنا ٻوٽا يعني فرن (Ferns) اگهاڙي ٻج وارا ٻوٽا (Gymnosperms) ۽ ٻج وارا يا گل وارا ٻوٽا (Angiosperms) اچي وڃن ٿا. ان کان علاوه هڪ گروهه گپ چڪ- ڇانو ۽ گهميل جڳهن ۾ به ٿئي ٿو جنهن ۾ لور ورٽس ۽ موسس اچي وڃن ٿا. هنن وڻن ٻوٽن کي هينئن ورهايو ويو آهي.

گروپ	سڃاڻپ يا نشاني	فردن جو نالو
I - A	ڪاڌي جي پهچائڻ لاءِ ٽيوب ڪانسواءِ	لوررورٽس ۽ موسس
II - A	ڪاڌو ٽيوب وسيلي هاصل ڪرڻ	فرن، اگهاڙي ٻج ۽ ڍڪيل ٻج وارا ٻوٽا
(i)	= = = ٻنان ٻج ٻوٽا	فرن ۽ هارسي ٽيل
(ii)	= = = ٻج وارا پر اگهاڙا ٻج	چيل، ديال لئو مورپنک
(iii)	= = = گلن وارا يا ڍڪيل ٻج	اناج، ميوا، سبزيون تيلي ٻج، وونئڻ ۽ موجوده وڻ ٻوٽا

(5) **اينيميليا يا جانور** (ANIMALIA): هي ساهوارا گهڻ خلئي وارا آهن. هي کاڌو وات وسيلي کائين جنهن جي هاضمي لاءِ سولي کان پيچيده هاضمي وارا عضوا موجود آهن. ڄمڻ کان بلوغت تائين عضون ۽ شڪل ۾ تبديلي آئين ٿا. گهڻو ڪري نرماد وسيلي پيدائش ڪن ٿا. عام طور تي نر ۽ مادي الڳ فرد ٿين ٿا پر هي عمل ساڳئي جانور ۾ به موجود آهي. هلڻ، چرڻ لاءِ مشڪن ۽ رڳن، تنتن وارو نظام اٿن. ڪي جانور زندگيءَ جو هڪ حصو هڪ ماحول ۾ گذارين ته ٻيو حصو ٻئي ماحول ۾. اهو ماحول هوا، پاڻي، مختلف جانورن جو جسم به ٿي سگهي ٿو. ڪي سبزي خور. ڪي

گوشت خور. ڪي رت پياڪ ۽ ڪي وري نباتاتي سڙيل حصن کي پنهنجو کاڌو بنائين. ڪن جا جسم پوري ٻن حصن ۾ ورهائي سگهجن ٿا ۽ ڪي وري مرڪز مان گذرندڙ هر طرح ٻن حصن ۾ ورهائجي سگهن ٿا.

هي ساهوارا ٻن حصن ۾ ورهايل آهن:-

(۱) ٻنيءَ واري ڪنڌي، ڪرنگهي بنا (Invertebrates)

(۲) ٻنيءَ واري ڪنڌي ڪرنگهي وارا. (Vertebrates)

A **بنا ڪرنگهي اوار جانور**

هنن جانورن ۾ هي گروهه ۽ جانور اچن ٿا:-

(1) **اسپنج** (Porifera) اٽڪل ڏهه هزار قسمن مان صرف سؤ ڪن تازي پاڻيءَ ۾ رهن باقي سمنڊ ۾ رهن ٿا. ڏيگهه ۾ هڪ سينٽي ميٽر کان ٻه ميٽر تائين ٿين. هنن جي پوري جسم ۾ سوراخ ٿين ٿا جتان پاڻي اندر اچي پوءِ بدن جي وڏي سوراخ مان خارج ٿئي ٿو. هنن ساهوارن کي چاڻ کائو (Filter feeders) چيو ويندو آهي جا لاءِ تہ پاڻيءَ کي ڇاڻي کاڌي جا ذار استعمال ڪندا آهن. هر ساهوارو هن گروپ ۾ نر مادي پاڻ آهي ۽ آنا ۽ نر جيوڙو پاڻ ئي تيار ڪن.

(2) **ڪورل، انيمون** (Cnidaria):- هنن ساهوارن ۾ ڪورل، سامونڊي انيمون، هائيڊرا ۽ جيلي مڇي اچي وڃن ٿا. کاڌي کائڻ توڙي ڦوڳ ڪڍڻ ساڳي سوراخ مان آهي. بدن هڪ ٿيلهي نما آهي. هي ٿڙ وانگر توڙي رسي نما ٿين. هي گهڻو ڪري گوشت خور ٿين ۽ شڪار کي ڳڙڪايو ڇڏين. ٻانهون (Tentacles) ۾ ڏنگڻ جا خليه هوندا آهن جيڪي بچاءَ توڙي شڪار ڦاسائڻ لاءِ ڪم آڻيا آهن. هنن کي دماغ نہ ٿو ٿئي ۽ ٻاڦمرادا آهن ۽ ڪنهن جي سگهيا ۾ نہ اچن. پيدائش نر مادي توڙي بدن جي ٽڪڙي (Bud) وسيلي ٿئي.

3. **ڪومب جيلي** (CTENOPHORA): ڪومب جيليءَ جا اٽڪل ۱۰۰ ڪن قسم آهن. هڪ کان ڏهه سينٽي ميٽر سائيز اٿن. ڌاڳي نما اٺ قطارون سندن جسم تي ٿين جيڪي ڇرڻ ۾ ٻڻ ڪم اچن ڪيس ۾ ٻانهون (Tentacles) ٿين.

4. **چيٽرا جانور** (Platyhelminthes): چيٽرا جانور رٻن نما چيٽيل ٿين ٿا ۽ اٽڪل ڏهه هزار قسم موجود آهن. تلائن ۽ پاڻيءَ جي وهڪرن ۾ رهن ٿا. شڪاري يا طفيلي آهن. عضوا معمولي قسم جا اٿن. نرماد وارا عضوا ساڳي جانور ۾ ٿين ۽ سواءِ نرماد جي بہ پيدائش ڪن. هڪ وڏيڪ ميزبان جانور ۾ رهن ۽ ماڻهوءَ ۾ ان جانور جي گوشت وسيلي داخل ٿي آندي ۾ رهائش اختيار ڪن. اتان هڪ هڪ ٽڪرو ٿي ماڻهوءَ جي ڪاڪوس وسيلي ٻاهر نڪرن جيڪو ٻيا جانور کائين تہ باقي زندگيءَ جو حصو انهن جانورن ۾ گذارين.

5. **سيڪيون** (NEMATODA): گول ڏگها سنهي منهن ۽ آخر وارا جانور چند ملي ميٽر کان هڪ ميٽر سائيز جا ٿين. اٽڪل 80,000 قسم معلوم ڪيا ويا آهن. پاڻي وارن علائقن توڙي ٻوٽن جي پاڙن ۾ موجود رهن. سندن هاضمي وارو نظام وڏيڪ نمايان آهي. بدن سخت شيءِ (Cuticle) سان ڍڪيل آهي. مشڪون صرف ڊگهائيءَ ۾ اٿن جيئن اڳتي هلڻ ۾ آساني ٿئين. پيدائش نرمادي وسيلي صرف ٿئي ۽ نرمادي الڳ الڳ اٿن. هڪ مادي هڪ ڏينهن ۾ هڪ لک کان بہ وڌيڪ آنا لاهي. ڪيترا وري جانورن ۾ طفيلي (Parasite)تي رهن. ماڻهن ۾ ٻڻ ۵۰ ڪن قسم آندن ۾ ڏٺا ويا آهن. هنن ڪي سئي يا ڪنڊي نما /Pinworm) (Hookworm سيڪيون سڏبو آهي. ماديون آندي جي پٽ کي سوراخ ڪري ٻين عضون تائين پڻ پهچيو وڃن. گوشت صحيح نموني نہ پچائڻ ذريعي انسانن ۾ هي سيڪيون داخل ٿين. (هلندڙ).

ماحول جي گدلاڻ سبب ۽ اپاءُ

صهيب احمد يلدرم (ڪلاس يارهون)

اسان جو ملڪ هر اعتبار کان خوشحال ۽ آسودو ملڪ آهي. هتي زرخيز زمين بہ آهي تہ سبزپوش ۽ وڻن ۽ جڙي ٻوٽين سان ڀريل ٻهاڙ بہ آهن اسان جي ملڪ ۾ وسيع علائقي ۾ ڦهليل بيابان بہ آهي جيڪو ڪوئلي تيل ۽ ٻين معدنيات سان مالا مال آهي تہ وري ملڪ جو سينگار ۽ سونهن سنڌو ندي بہ پنهنجي مددگار درياهن سان گڏ سچي ملڪ جي عظمت جي محافظ بہ آهي لڪين ايڪڙن تي لڱل ٻيلا هن ملڪ کي سرسبز ۽ شادات رکڻ جا بهترين ذريعا آهن. انهن ٻيلن تي اسان جي زندگي جو وڏو انحصار آهي ٻيلن ۾ جنگلي جيوت رهي ٿو جيڪي اسان جي ڌرتي جي خوبصورتي ۾ نہ صرف اضافو ڪن ٿا بلڪہ غذا طور ڪم اچن ٿا ٻيلن مان گهريلو استعمال لاءِ ڪاٺ انهن جي ٻين مان مال جو چارو، انهن جي شاخن مان جلائو سامان، ماکي، ڪونر ۽ ٻيون بيشمار شيون حاصل ٿين ٿيون. ان کان وڌيڪ وڻ انسان ذات لاءِ ڪارائتي شي

آڪسيجن ناهڻ ۽ ڪاربان ڊاءِ آڪسائيڊ کي جذب ڪرڻ لاءِ ڪارائتا آهن. انڪانسواءِ جتي وڻ گهڻا ۽ گهاٽا هوندا ان علائقي ۾ مينهن برسات به جام ٿيندو پر اسان انسان ديس جا دشمن، ڌرتي جا دشمن، جهنگلي جيوت جا دشمن، ماحول جا دشمن اهڙي قيمتي سرمايه کي نيست نابود ڪرڻ جي پويان لڳل آهيون. اڄ کان 25، 30 سال اڳ زمين جي جنهن ٽڪري تي خوبصورت ۽ دلڪش وڻ هوندا هئا انهن جو اڄ نالو نشان به نه آهي. ٻيلن جا محافظ خبر نه آهي ته ڪهڙي ويچار ۾ آهن. ٻيلا ونجي تباهه ٿي رهيا آهن.

ٻي طرف وري اسان جي ملڪ جي زراعت جي شهه رڳ سنڌو ندي ۾ صنعت ۽ فيڪٽرن جي پوندڙ زهريلي پاڻي ۽ وڏن شهرن جي گٽرن جي پاڻي وڏو هاڃو رسايو آهي.

درياهي جيوت تباهه ٿي رهيو آهي مڇيون ۽ پاڻي جي ٻي مخلوق ناياب ٿي رهي آهي. فصلن جي اپت حد کان وڌيڪ متاثر ٿي رهي آهي زمين جي پيداواري صلاحيت ڏينهون ڏينهن گهٽجي رهي آهي ۽ سڀ کان وڌيڪ انهن فيڪٽرين ڪارخانن ۽ صنعتن جي دز دونهين جي ڪري پسگردائي ۾ رهندڙ ڳوٺن جا هزارين ماڻهو ٽي بي، سلهه، ساهه جي نالين جي بند ٿيڻ، مليريا بخار، الٽي ۽ گردن توڙ بخار جهڙين خطرناڪ ۽ موذي بيمارين جو شڪار ٿين ٿا ۽ هجڻ ته ائين گهربو هو ته انهن فيڪٽرين جو زهريلي پاڻي کان بچاءُ جو ڪو خاطر خواهه انتظام ٿئي ها ۽ مٽي دونهين ۽ دزي لاءِ فلٽر پلانٽ لڳل هجن پر شايد هتي جو باوا آدم نرالو آهي جو بنا قانون وارو قانون لاڳو آهي.

اسانجي پياري ملڪ جي ماحوليات جي گدلاڻ جو سڀ کان اهم سبب ۽ ذريعو صنعتي بيڪار ۽ خطرناڪ مادي جو صحيح ڊسپوزل نه هجڻ آهي جنهن جي ڪري انسانن ۾ بيماريون جانورن جو مرڻ زمين جي پيداواري صلاحيتن جو خاتمو. انهن زهريلي مادن جي ڍنڍن تلائن ۽ درياهه ۾ ڪرڻ سان ڪروڙين روپين جي مڇي ۽ ٻئي جيوت جو متاثر ٿيڻ ۽ فضا زهر آلود ٿيڻ شامل آهن. اسان کي گهرجي ته وڻ گهڻي کان گهڻا پوکيون. پوکيل وڻن جي حفاظت ڪيون ته جيئن اسان صاف هوا ۽ پنهنجي لاءِ ۽ ايندڙ نسلن لاءِ خوشگوار ماحول تيار ڪيون.

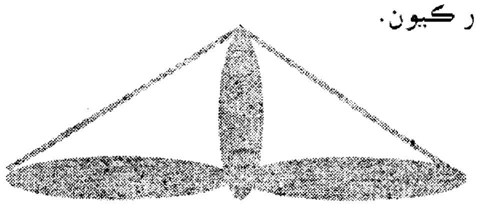

سمنڊ ۽ سامونڊي پاڻي

لطف الله محمدي (استاد مهراڻ ماڊل اسڪول پنو عاقل

سمنڊ (Oceans) اسانجي ڌرتي جو تقريباً 70 سيڪڙو پاڻي تي مشتمل آهي. انهيءَ پاڻيءَ جو 97 سيڪڙو سمنڊن ۾ آهي. سڀ کان وڏو سمنڊ پئسفڪ سمنڊ آهي جيڪو 166,000,000 چورس ڪلو ميٽرن جي ايراضي تي پکڙيل آهي.

سامونڊي پاڻي (Sea Water): سامونڊي پاڻي تازي پاڻي کان مختلف ٿئي ٿو. ڇاڪاڻ ته ان ۾ ڪيترائي ڪيميائي جزا ڳريل ٿين ٿا. سامونڊي پاڻي ۾ سڀ کان جهجهي مقدار ۾ ملڻ وارا عنصر سوڊيم ۽ ڪلورين آهن جيڪي گهڻو ڪري عام لوڻ (Sodium Chloride) جي صورت ۾ ٿين ٿا. تنهنڪري سامونڊي پاڻي نمڪين ٿيندو آهي. سامونڊي پاڻي ۾ سوڊيم ۽ ڪلورائيڊ سان گڏ ڪجهه ٻيا عنصر مئگنيشم، سلفر، ڪيلشم ۽ پوٽاشم تمام گهٽي مقدار ۾ موجود ٿين ٿا.

سامونڊي پاڻي ۾ آڪسيجن ۽ ڪاربان ڊاءِ آڪسائيڊ جو مقدار جاندار (ٻوٽن ۽ جانورن) جي تعداد مطابق گهٽ يا وڌيڪ ٿيندو رهي ٿو.

سامونڊي پاڻي ۾ گرمي جو درجو گهرائي جي حساب سان مختلف ٿئي ٿو. گرم علائقن ۾ مٿين سطح تي سمنڊ جو گرمي جو درجو 30 سينٽي گريڊ تائين ٿئي ٿو. سطح کان هيٺ وڃڻ سان پاڻي جو گرمي جو درجو گهٽندو وڃي ٿو. 547 ميٽرن جي گهرائي تي پاڻي جو گرمي جو درجو تمام گهٽ ٿي وڃي ٿو. سمنڊ جي 75% پاڻي جو گرمي جو درجو 5 سينٽي گريڊ ٿئي ٿو.

سامونڊي پاڻي ۾ روشني ڪجهه سؤ فٽن تائين پهچي ٿي ۽ نيري رنگ جي روشني وڌيڪ گهرائي تائين وڃي ٿي ۽ منتشر ٿي وڃي ٿي. ان ڪري سامونڊي پاڻي نيري رنگ جو نظر اچي ٿو.

سمنڊ ۾ آواز جي رسائي روشني کان وڌيڪ گهرائي تائين ٿئي ٿي. ڪجهه سامونڊي جانورن جو رابطو آواز جي ذريعي ٿئي ٿو. ويلز مڇيون هزارين ميلن تائين آواز جي لهرن سان رابطي ۾ رهن ٿيون. 503 کان 1524 ميٽرن جي گهرائي تائين آواز جي لهرن کان رڪارڊ ڪري سگهجي ٿو.

اينڊو اسڪوپڪ سرجري

ڊاڪٽر عبدالمنعم خان
(سربراهہ شعبہ يورالاجي ملت ٽرسٽ اسپتال صادق آباد)
ترجمو: شعيب احمد انڙ

سائنس جي ميدان ۾ ترقي سان گڏوگڏ طب جي علم ۾ بہ ڏينهون ڏينهن ترقي ٿي رهي آهي. جيتوڻيڪ ان ترقي جي رفتار مختلف ملڪن ۾ مختلف آهي ۽ ان جو پروسو گهڻي حد تائين مالي وسيلن تي آهي. مثلاً طب جي علم ۾ سرجري (چير ڦاڙ) جو ئي ذڪر ڪيون تہ اڄ کان سو سال پهريون ڪير سوچي ٿي نہ سگهندو تہ اهو علم ان تيز رفتاري سان وڌي ويندو. جو تہ ان وقت اپنڊيڪس (چن) جو سور ئي مارينڊڙ ثابت هوندو هو ۽ جڏهن تہ اڄ انساني عضون جي تبديلي بہ هڪ عام ڳالهہ آهي.

موجوده دور ۾ انسان جي ڪوشش آهي تہ آپريشن جا اهڙا طريقا دريافت ڪيا وڃن. جن سان مريض کي تڪليف گهٽ کان گهٽ ۽ فائدو وڌيڪ پهچي. وقت جي اهميت جو احساس بہ وڌي چڪو آهي. جنهن جي ڪري ڪوشش ڪئي ويندي آهي تہ مريض جلدي ٺيڪ ٿئي ۽ روز مره جا ڪم جلد شروع ڪري. اهڙن طريقن جي لاءِ "گهٽ تڪليف ڏيندڙ آپريشن "Minimal Invasive Surgery" جي اصلاح رائج ڪئي وئي. ترقي يافتہ ملڪن ۾ اهو طريقو هر عضوي جي آپريشن جي لاءِ نہ صرف رائج ٿي چڪا اهن بلڪہ وقت سان گڏ نمايان بهتري بہ پيدا ٿي رهي آهي.

جيتوڻيڪ ٽين دنيا ايجادات جي ڊوڙ ۾ تمام پٺي آهي ليڪن اهو ضروري نہ آهي تہ اسان وٽ بہ ترقي يافتہ ملڪن جهڙا حالات پيدا ٿين تہ تڏهن اسان جديد آپريشن ڪريون ۽ محدود وسائل هوندي بہ گهٽ تڪليف ڏيندڙ چير ڦاڙ جو استعمال ڪري سگهجي ٿو. صرف ضرورت ان ڳالهہ جي آهي تہ ملڪي آبادي کي انهن طريقن سان روشناس ڪرايو وڃي ۽ ان جي متعلق معلومات فراهم ڪئي وڃي. جو تہ صورت حال اها آهي تہ نہ صرف هڪ عام ماڻهو پر ڊاڪٽر حضرات بہ انهن طريقن کان اڪثر لاعلم آهن. جيتوڻيڪ يورالاجي ۾ گردي کان وٺي مثاني جي غدود ۽ پيشاب جي نالي تائين گهٽ وڌ تمام آپريشنز گهٽ تڪليف ڏيندڙ چير ڦاڙ سان ٿي ٿي سگهي ٿي. هيٺ يورالاجي خاص طور تي گردي جي اينڊواسڪوپڪ سرجري Percutaneous Surgery آپريشن ۽ ان جي متعلق چند اهم ڳالهين جو مختصراً ذڪر ڪيل آهي جيئن عام ماڻهو جي نظر ۾ بہ انهن طريقن جو فائدو ڏيڻ واضح هجي.

گردي جي پٿري

گردي جي پٿري جي باري ۾ عام طور اهو چيو ويندو آهي تہ اها جيڪڏهن هڪ دفعي ٿئي تہ انجي ٻيهر ٿيڻ جو امڪان وڌيڪ هوندو آهي. پر جديد تحقيق جي مطابق جيڪڏهن حفاظتي تدبيرون استعمال ڪيون وڃن تہ انجي شرح کي گهٽ ڪري سگهجي ٿو. ٻوءِ عام طور تي پوري نظام ۾ پٿري ٺهڻ جي بنياد گردي ۾ ٿي پوندي آهي. جيڪا مثاني تائين ڪنهن بہ جڳهہ ۾ وڌي ويندي آهي. اها ڇٽي جي داڻي کان ٽينس جي بال جيتري ٿيندي آهي. نوڪيلي يا پوري گردي ۾ سمايل پٿري تائين اينڊو اسڪوپڪ سرجري ذريعي ڪڍي وئي آهي. ان کان علاوه اينڊو اسڪوپڪ سرجري ۾ جيئن تہ چير ڦاڙ جو عمل نہ ٿيندو آهي تنهنڪري وڌن پٿرن ڪڍڻ لاءِ هڪ کان وڌيڪ دفعہ سرجري ڪئي ويندي آهي. جيڪڏهن مريض هڪ جڳهہ تي سمهي ٿڪي پوي تہ ٻئي ڏينهن تائين پٿري ڪڍڻ جو عمل ڇڏي سگهجي ٿو ۽ هاڻي پاڪستان ۾ بہ تمام وڏيون پٿريون هڪ کان ٽن دفعن ۾ ڪڍيون وينديون آهن.

واضح رهي تہ صرف پٿرين جي ڪري گردي فيل ٿيڻ جي شرح پاڪستان ۾ وڌيڪ آهي. هڪ موجوده رپورٽ جي مطابق ننڍن ننڍن شهرن ۽ ڳوٺن ۾ ان جي شرح وڌي رهي آهي. ان جي بنيادي وجهہ هڪ طرف غربت، جهالت، لاعلمي ۽ بيماري کان اک ٻوٽڻ آهي تہ ٻي طرف جعلي ڊاڪٽر ۽ نيم حڪيم بہ ان بيماري جي وڌڻ جا ذميوار آهن.

گردي جي نالين جي تنگي

پاڪستان ۾ قدرتي طور تي گردي جي نالي جي تنگي جو علاج وڏي آپريشن سان ئي ڪيو ويندو هو. جڏهن تہ پهريون دفعو وڏي آپريشن کان پوءِ نالين جي تنگي جو پيو آپريشن گهڻو ڪري موت مار بہ ثابت ٿيندو آهي. يا پوءِ پورو گردو ئي ڪڍڻو پوندو آهي. گردي جي خانن جي تنگي، گردي ۽ ان جي نالي (Ureter) جي ملڻ جي جڳهہ جي

تنگي يا نالي جي پنهنجي تنگي جي صورت ۾ (توڙي قدرتي هجي يا وڏي آپريشن کان پوءِ هجي) آپريشن بہ مشين جي ذريعي آساني سان ٿي سگهي ٿو.

مثاني جو غدود

عام طور تي پوڙهن ماڻهن ۾ مثاني جو غدود وڏو ٿي ويندو آهي. ان جو مشين جي ذريعي ڪڍڻ جو طريقہ علاج پاڪستان جي هر شهر ۾ موجود آهي. هي بہ لازمي آهي تہ غدود ڪڍڻ کان پوءِ مريض جو ليبارٽري معائنو ضروري ڪرايو وڃي.

سرجري ڪيئن ڪئي ويندي آهي؟

جنهن تڪليف جو علاج جسم جي قدرتي رستي سان ٿي سگهندو آهي ان جي لاءِ جلد جي سوراخ جي ضرورت ئي نہ پوندي آهي. مثلاً پيشاب جي رستي جي تنگي، مثاني جا غدود، مثاني ۽ گردي جي نالي Ureter جي هيٺين حصي جي پٿري پر گردي ۽ نالي جي مٿين واري حصي جي آپريشن کل جي ڏيڍ انچ سوراخ جي ذريعي ڪئي ويندي آهي. جڏهن تہ وڏي آپريشن ۾ اهو تمام ڪم 15 انچن جي چير جي ذريعي ڪئي ويندي آهي. اينڊو اسڪوپي ۾ کل جي سوراخ کان پوءِ هڪ سنهي سوئي جي مدد سان گردي تائين اندروني نسن کي سن ڪيو ويندو آهي. ان کان پوءِ اندروني نسن کي ڪٽڻ کان سواءِ باريڪ نالين جي مدد سان پري هٽائي ڪري رستي کي ايترو کوليو ويندو آهي جو اينڊو اسڪوپ ENDO SCOPE اندر داخل ٿي سگهي. اينڊو اسڪوپ جي ذريعي اندروني معائنو ڪيو ويندو آهي. جنهن سان هر قسم جي اندروني بيماري واضح نظر ايندي آهي. جيڪڏهن پٿري هجي ۽ سائز ۾ وڏي هجي تہ ان کي خاص الٽراسائونڊ شعاعن جي ذرعي ٽڪرا ٽڪرا ڪري انهيءَ مشين جي ذريعي ڪڍيو ويندو آهي. ان ساري عمل جي دوران گردي جو اندروني منظر واضح طور تي ٽي وي مانيٽر تي نظر ايندو رهندو آهي. پوءِ تڪليف دور ڪرڻ لاءِ هڪ نرم ٽيوب گردي ۾ رکيو ويندو آهي. جنهن کي اندروني غلاظتن جي صاف ٿيڻ کان پوءِ گردي مان ڪڍيو ويندو آهي.

گهٽ تڪليف ڏيندڙ جراحي جا فائدا

سڀ کان پهريان اهو تہ گهٽ ماڻهن کي بي هوش نہ ڪيو ويندو آهي پر سارو عمل فقط سن ڪري ڪيو ويندو آهي جنهن سان مريض بغير سبب جي چير ڦاڙ کان بچي ويندو آهي پوءِ جيئن تہ صرف هڪ سينٽي ميٽر جي سوراخ جي ذريعي ڪم ڪيو ويندو آهي تنهن ڪري اهو علاج جو طريقو ٻارن، عورتن ۽ وڏن ماڻهن لاءِ تمام گهڻو فائديمند آهي.

گردي جي پنهنجي جڳهہ کان هٽڻ

هيءَ بيماري عام طور تي ٿلهن ماڻهن ۾ ٿيندي آهي. انکي Mobile Kidney بہ چوندا آهن. پوري دنيا ۾ ان جو علاج وڏي آپريشن جي ذريعي ڪيو ويندو هو پر هاڻي ان جو علاج اينڊو اسڪوپي جي ذريعي دريافت ٿي چڪو آهي.

گردي جو غدود: ان جي شرح پاڪستان ۾ گهٽ آهي. پر ان جو علاج بہ مشين ذريعي سان ممڪن آهي اينڊو اسڪوپي جي ذريعي غدود جي اخراج کان پوءِ ان جو معائنو ڪرائڻ ضروري آهي. جيئن اها بيماري خطرناڪ رخ اختيار نہ ڪري.

نالي جي پٿري: گردي جي نالي جي پٿري ڪڍڻ جي لاءِ اينڊو اسڪوپي ۾ ٽي طريقا زياده رائج آهن. مثلاً جيڪڏهن پٿري نالي ۽ مٿي واري حصي ۾ هجي تہ گردي جي ذريعي مشين گذاري ڪري پٿري ڪڍي سگهجي ٿي. هيٺين حصي ۾ هجي تہ قدرتي رستي کان گردي جي نالي جي مشين گذاري ڪري ان کي ڪڍي سگهجي ٿو. جيڪڏهن پٿري ڪجهہ اهڙي طرح اٽڪيل آهي جو انهن ٻنهي طريقن سان نہ ٿي نڪري سگهي تہ پٿري جي مٿين نالي کي پنڪچر ڪري بہ ان سان ڪڍي سگهجي ٿو. واضح رهي تہ ٽئين طريقي ۾ مهارت جي تمام گهڻي ضرورت آهي.

مثاني جي پٿري: وڏن ماڻهن ۾ مثاني جي پٿري الٽرا سائونڊ شعاعن جي مدد سان ٽوڙي ڪري قدرتي رستي سان ئي ڪڍي سگهجي ٿي. ٻارن جا عضوا نازڪ هوندا آهن تنهنڪري مثاني جي مٿان هڪ سينٽي ميٽر جو سوراخ ڪري اينڊو اسڪوپ جي مدد سان پٿري کي ٽوڙي ڪري ٻاهر ڪڍيو ويندو آهي. واضح رهي تہ ٻارن جي مثاني ۾ پٿري غربت جي بيماري بہ چورائيندي آهي. جو تہ ترقي يافتہ ملڪن ۾ انجي موجودگي نہ آهي.

ڪمزور مريض (مثلاً بلڊ پريشر ۽ شوگر جو مريض) يا اهي افراد جن جو پهريون آپريشن ٿي چڪو هجي انهن جي لاءِ بہ يقيناً اينڊو اسڪوپڪ سرجري گهڻو فائدو آهي. جو تہ ان سان مريض تمام جلد ٺيڪ ٿي ويندو آهي.

گردي جي پٿري جي اخراج جوهڪ طريقو شعاعن جي مدد سان ESWL THEROPY ان کي ٽوڙڻ بہ آهي. ان ۾ ٽٽڻ کانپوءِ پٿري قدرتي رستي سان نڪرندي آهي. پر جديد تحقيق سان ثابت ٿيو آهي تہ اهو علاج جو طريقو هر طرح جي پٿري لاءِ ممڪن نہ آهي. اينڊو اسڪوپي نہ صرف

انهن پيچيده پٿرين جي ڪيڻ جي لاءِ موزون ترين آهي پر ان سرجري سان ٻيا ڪم ب آساني سان ٿي سگهن ٿا پوءِ اينڊو اسڪوپڪ سرجري جي ذريعي ٻنهي گردن مان هڪ ئي وقت پٿريون ڪيڻ مريض جي لاءِ بہ فائديمند آهي. ان طرح مريض ٻيٽي تڪليف ۽ ٻيٽي خرچ کان بچي ويندو آهي. ان ۾ جيتري اها ڳالهہ آهي تہ هڪ ئي وقت پٿرن ڪيڻ جو ڪم پوري دنيا ۾ صرف ٿورن ملڪن ۾ ٿيندو آهي. جنهن ۾ پاڪستان جو هڪ پنتي پيل علائقو صادق آباد ب آهي پر هڪ خاص ڳالهہ اها ب آهي جو عام طور تي سرجن 20% تائين ڪم ڪرڻ واري گردي کي خراب عضوو سمجهي ڪڍي اڇليندا آهن جڏهن تہ اينڊو اسڪوپڪ سرجري جي ذريعي ان کان ب گهٽ ڪم ڪرڻ واري گردي کي ڪارآمد ٿاهيو ويندو آهي.

سائنسي چاڻ ڪوئز پروگرام

لطف الله محمدي
انچارج سائنسي چاڻ ڪوئز پروگرام

چا توهان ڄاڻو ٿا؟

سوال١: لفظ "سائنس" ڪهڙي ٻولي جي ڪهڙي لفظ مان ورتل آهي ۽ ان جي معنيٰ ڇا آهي؟
سوال٢: مسلمان سائنسدان البيروني ڪٿي پيدا ٿيو؟
سوال٣: بال پوائنٽ پين ڪنهن ايجاد ڪئي؟
سوال٤: نظام شمسي جو سڀ کان ٿڌو ڪهڙو گرهہ آهي؟
سوال٥: انسان جو سائنسي نالو ڇا آهي؟
سوال٦: چنڊ تي بيٺل شخص کي آسمان ڪهڙي رنگ جو نظر ايندو؟
سوال٧: پيٽرول کي لڳل باهہ کي پاڻي سان ڇو نہ ٿو وسائي سگهجي؟
سوال٨: ڪمپيوٽر ٽرمنالاجي ۾ "بوٽ Boot" ڇاکي چئبو آهي؟
سوال٩: هڪ آنو Egg ڪيترن جيوگهرڙن تي مشتمل ٿيندو آهي؟
سوال ١٠: ايڪس ري X-ray ڪنهن دريافت ڪيو؟

مٿين سمورن سوالن جا جواب صحيح موڪليندڙن کي 6 مهينن تائين ميگزين سائنسي چاڻ گهر ويٺي مفت موڪليو ويندو.
ڪوئز پروگرام ۾ حصو وٺندڙ لاءِ هي ڪوپن پري موڪلڻ ضروري آهي. ڪوپن کانسواءِ موڪليل جواب قابل قبول نہ هوندا.

نالو ________________
والد جو نالو ________ ذات ________
پڙهندڙ ڪلاس ________ ڪاليج/ اسڪول ________
خط جو پتو ________________

سوالن جا جواب سادي ڪاغذ تي لکي ڪوپن سان گڏ انچارج سائنسي چاڻ ڪوئز پروگرام پوسٽ باڪس 29 جي پي او سکر جي ناليِ روانو ڪن.

دنيا جي عظيم شخصيت

حضرت محمد مصطفيٰ صلى الله عليه وسلم

امين الله حيدري (پوليس لائين لاڙڪاڻو)

حضرت محمد ﷺ دنيا جي گمراه انسانن کي سڌي واٽ ڏيکاري انساني عقل کي وهمن جي زنجيرن کان آزاد ڪرايو. بني نوع انسان کي هر قسم جي غلاميءَ کان نجات ڏياري ۽ سڀني انسانن جي وچ ۾ مساوات قائم ڪرايائون عرب ۾ قريش جي قبيلي جي سرداري مسلم هئي ان قبيلي جو سڀ کان با عزت خاندان بنو هاشم هيو ان خاندان جي هڪ بزرگ عبدالمطلب کي (١٠) ڏهہ پٽ هئا سڀ کان ننڍو پٽ عبدالله هو انجي شادي بي بي آمنہ رضہ سان ٿي ڪجهہ مهينن بعد حضرت عبدالله وفات ڪري ويو بي بي آمنہ رضہ بيوه ٿي وئي 20 اپريل 571 عيسوي ۽ سومر ڏينهن انکي فرزند ڄائو جنهن جو نالو حضرت عبدالمطلب محمد رکيو ۽ پاڻ جڏهن (6) ڇهہ سالن جا ٿيا تہ والده بي بي آمنہ رضہ ب وفات ڪري وئي ۽ هڪ سال کان بعد سندن ڏاڏو عبدالمطلب ب وفات ڪري ويو تہ پوءِ سندن چاچي ابوطالب پرورش شروع ڪئي. ان يتيمي ۽ بي سهاري واري حالت ۾ پلجڻ وارو ٻار اڳتي هلي سڄي دنيا لاءِ رحمت ثابت ٿيندو. پاڻ سڳورا ننڍپڻ کان ئي صابر ۽ شاڪر نيڪ دل سائين جن کي بت پرستي کان تمام گهڻي نفرت هئي ۽ مڪي جي پرسان غار حرا ۾ وڃي خديا جي عبادت ڪندا هئا. (٤٠) چاليهہ سالن جي عمر الله سائين کين نبوت عطا ڪئي پاڻ ﷺ ان ڏينهن کان تبليغ شروع ڪيائون. قريش سخت مخالفت ڪئي وڏيون وڏيون تڪليفون ڏنائون ۽ جيڪي صحابہ ڪرام پاڻ سڳورن جي حڪم تي هليا تہ انهن صحابن کي بہ تڪليفن جو منهن ڏسڻو پيو پاڻ سڳورن نيٺ مديني شريف هجرت فرمايائون پوءِ مڪي وارن سان ڪيتريون ئي جنگيون وڙهيا. بدر، احد، خندق، غزوه بني نظير وغيره مسلمانن سان ڪيتريون ئي جنگيون لڙيون. پاڻ سڳورن جي زندگيءَ ۾ هڪ ئي وقت تي ايتري قدر متضاد قسمين قسمين جون وصفون نظر اچن ٿيون.جيڪي تاريخ ڪنهن بہ هڪ انسان ۾ ڪڏهن گڏ نہ ڏيکاريون. بادشاهہ اهڙو جو پورو ملڪ ان جي مٺ ۾ هجي ۽ بي وس وري اهڙو جو خود پنهنجو پاڻ کي بہ پنهنجي قبضي ۾ نہ ڄاڻندو هجي پر

هدايت جا هيرا

عبدالوحيد ذاريجو (پنو عاقل)

● **عن ابي امامة ان رجلا سال رسول الله ﷺ ما الايمان؟ قال اذا سرتتک حسنتک وساء تک سيئتک فانت مومن. (رواه احمد)**

ترجمو: حضرت ابو امامه کان روايت آهي تہ هڪ شخص رسول الله ﷺ کان پڇيو، ايمان ڇا آهي؟ پاڻ فرمايائون تہ: جڏهن توهان کي پنهنجي سٺي عمل کان مسرت ٿي، ۽ بري ڪم کان رنج وقلق ٿئي، تہ تون مؤمن آهين.

● **عن العباس بن عبدالمطلب انه سمع رسول الله ﷺ يقول ذاق طعم الايمان من رضي بالله ربا وباالاسلام دينا و بمحمد رسول. (رواه مسلم)**

ترجمو: حضرت عباس بن عبدالمطلب رضہ کان روايت آهي تہ مان رسول الله ﷺ کان ٻڌو، پاڻ فرمايائون تہ: ايمان جو مزو ان چکيو ۽ ان جي لذت ان کي ملي، جو الله کي پنهنجو رب، اسلام کي پنهنجو دين ۽ محمد ﷺ کي پنهنجو رسول ۽ هادي مڃڻ تي دل سان راضي ٿي ويو.

پورو خدا جي قبضي ۾. دولت مند وري اهڙو جو خزانن جا خزانا اٿن تي لٽجي ان جي دارالحکومت ۾ اچي رهيا. هجن وري محتاج اهڙو جو مهينن جا مهينا جي گهر ۾ چلهو نہ ٻرندو هجي ۽ ڪيترائي وقت ان تي فاقي جا گذرندا هجن ۽ سپہ سالار اهڙو جو مٺ جيترا هٿين خالي صحابہ رضہ ساڻ ڪري هزارين مسلح فوجن سان ڪامياب لڙائي لڙيو هجي ۽ صلح پسند وري اهڙو جو هزارين پرجوش جان نثارن جي موجود هجن جي باوجود صلح جي ڪاغذن تي ٻي ڏڙڪ صحيح ڪري ڇڏيندو هجي. شجاع ۽ بهادر اهڙو جوهزارن جي مقابلي ۾ اڪيلو ٿي اڪيلو بيٺو هجي بي تعلق وري اهڙو جو پنهنجي خدا کانسواءِ ٻئي ڪنهن جي بہ ياد نہ هجي ۽ پنهنجي ذاتي دشمن جي حق ۾ دعا گهرندڙ پر خدا جي دشمن کي هن ڪڏهن بہ معاف نہ ڪيو. دين جي دشمن سان جنگيون وڙهيا پاڻ سڳورن تقريباً 27 جنگين جي سپہ سالاري ڪيائون هجرت جي ڏهين سال پاڻ سڳورن ﷺ آخري حج ڪيو پاڻ سڳورن ١۴ يا ١٣ ڏينهن بخار ۾ رهيا. ٢٧ مئي ٦٣٢ع تي تقريباً ٽيهٺ سالن جي عمر ۾ پنهنجو عظيم الشان ڪم مڪمل ڪري پنهنجي پروردگار جي حضور ۾ حاضر ٿيا. هي ان عظيم الشان شخصيت جا حالات آهن جنهن جي زندگي جو هڪ هڪ لمحو مسلمانن لاءِ هدايت آهي ۽ ان مان سبق حاصل ڪري مسلمانن اڄ دنيا ۾ وڏيون وڏيون حڪومتون قائم ڪيو آهن. علم جي خدمت ڪيائون تهذيب ۽ تمدن جي جهنڊن کي ڦڙڪايو ۽ سموري دنيا جي قومن لاءِ برڪت ۽ رحمت ثابت ٿيا.

ڪم جي ڳالهہ

ڊاڪٽر صبغت الله انڙ

عام طرح ڏٺو ويو آهي تہ وڏن توڙي ننڍن شهرن ۾ ٽريفڪ جو مسئلو ايترو تہ پيچيده ٿي ويو آهي جو ڪڏهن ڪڏهن تہ ڪلاڪن جا ڪلاڪ ٽريفڪ جام ٿي پئي ٿي. منهنجي خيال ۾ انجو گهڻو سبب ڊرائيور حضرات جو اڻپڙهيو ۽ ٽريفڪ جي قاعدن قانونن کان وانجهيل آهي. وڏن شهرن ۾ تہ ڊرائيونگ لائسنس رکندڙ ڊرائيور هوندا آهن. پر ننڍن شهرن ۾ گهڻو ڪري اهڙا ڊرائيور هوندا آهن. جنکي لائسنس بہ نہ هوندو آهي. ١٢ سالن جي عمر ۾ ڪاريون سوزوڪيون پيا هلائيندا. ڪڏهن ڪنهن وچ روڊ تي گاڏي بيهاري پيا ڪچهري ڪندا تہ وري ڪڏهن غلط پاسي ۾ پارڪ ڪيو ٽريفڪ جام ڪيو وتن. انهن کان وڌيڪ خراب حشر ٽانگن ۽ گڏهہ گاڏن وارا ڪندا آهن. جو گڏهہ گاڏي وارو ٽانگي کي ڪراس ڪرڻ جي ڪوشش ڪندو وچ روڊ تي پيو هلندو جڏهن تہ ان جي پاسي واري رستو چو نہ خالي پيل هجي. اڄ ڪلهہ تہ وري اها وبا بہ عام ٿي پئي آهي جو منڍي گهوڙي سان اسي سالن جو ڪراڙو ٽانگي وارو روڊ سيڙاهيون بيٺو هوندو يا ١٠ سالن جو ٻار گهوڙي کي پيو ٽڪ ٽڪ ڪندو خبر نہ آهي تہ قانون ڪهڙي ملڪ گهمڻ ويو آهي. مونکي ياد آهي تہ ٽانگن ۽ گڏهہ گاڏن جي هر سال باقاعده چيڪنگ ٿيندي هئي. ان لاءِ فٽنيس سرٽيفڪيٽ هوندو هيو پيو تہ نهيو رات جي وقت لاءِ انهن جي ترين ۾ لالٽين هئڻ لازمي هوندي هئي. گهوڙي گڏهہ وارن جي پنهنجي چيڪ اپ هوندي هئي تہ ٽانگي يا گڏهہ گاڏي هلائڻ جي لائق بہ آهي يا نہ. جانورن جي جدا چيڪ اپ ٿيندي هئي ڪمزور ۽ بيمار جانور هلائڻ تي ڏنڊ وڏو ويندو هيو.

سرڪار سڳوري جو متعلقہ عملو جيڪڏهن ان ڏس ۾ ڪرڙي نگاهہ رکي ۽ ڊرائيورن ٽانگي وارن ۽ گڏهہ گاڏن وارن کي گهٽ ۾ گهٽ ٽريفڪ اصولن تي پابند بنائي ۽ گهٽ عمر يا حد کان وڌيل عمر وارن ڊرائيورن تي ڪنٽرول ڪري تہ ممڪن آهي عوام گهٽي آزار کان بچي وڃي.

قسط 4

ڪمپيوٽر جنهنکي اوهان قابل بڻايو ٿا

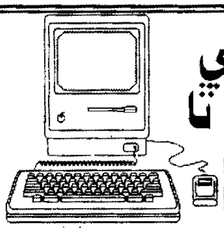

علي خان منگي

انسٽرڪٽر پنسفڪ ڪمپيوٽر ٽريننگ/ انگلش لينگئيج سينٽر پنو عاقل

گذريل قسط ۾ اوهان کي ڪمپيوٽر هارڊ ويئر ۽ سافٽ ويئر جي متعلق ڪجهه ٻڌايو ويو. هن قسط ۾ آءٌ انهيءَ سلسلي کي جاري رکندي هارڊ ويئر جي متعلق تفصيلي ذڪر ڪندس.

ڪمپيوٽر جي وائر "cable" کان وٺي ڪمپيوٽر جي ظاهري شڪل تائين هر هڪ شيءِ هارڊ ويئر آهي. ڪمپيوٽر تي نظر وجهڻ سان اسان ان جي صرف ڪجهه حصن جو مشاهدو ڪريون ٿا جن جي فنڪشن متعلق به اسانکي پڙهڻ چاڻ آهي.

هارڊ ويئر جي هن تفصيلي ذڪر ۾ آءٌ اوهان کي انهن سمورن حصن ۽ پرزن بابت چاڻ ڏيندو رهندس جن مان اسان جي "Data" مواد جو گذر ٿئي ٿو. هارڊ ويئر جا اهي حصا جن سان اسان جي "Data" پنهنجو واسطو قائم ڪري سگهي ٿي انهن ۾ ڪي بورڊ Key board سي پي يو (C.P.U) سي آر ٽي (C.R.T) موڊيم Modem وغيره اچي وڃن ٿا. انهن سمورن حصن کي بهترين طريقي سان سمجهڻ جو طريقو اهو آهي ته انهن کي پنهنجي مقصد "purpose" جي لحاظ کان سڃاتو وڃي. ان ڳالهه جي پيروي ڪندي اچو ته هيٺين پيرائتي ذريعن سان شروعات ڪريون. ڪمپيوٽر سان رابطو قائم ڪرڻ لاءِ پهريون قدم ان تائين "Data" پهچائڻ آهي. ان طريقي کي "Input" چئبو آهي يعني پهريائين ڪا هدايت يا "Data" ڪمپيوٽر ۾ "In" ڪئي وڃي. ان مقصد لاءِ جيڪي "Devices" استعمال ٿيندا آهن تن کي "Input devices" چئبو آهي. هيٺ هر هڪ Input device جو نالو ۽ مقصد بيان ڪجي ٿو.

(1) **ڪي بورڊ** Key board: ڪي بورڊ هڪ عام استعمال ٿيندڙ "Input device" آهي جيڪا اسين هر هڪ ڪمپيوٽر سان لڳل ڏسندا آهيون. هن "Device" جي ذريعي اسين ڪا به ٻولي لکي سگهون ٿا ۽ ڪو به انگ وغيره استعمال ڪري سگهون ٿا. دراصل ڪي بورڊ ڪمپيوٽر جي پوري نظام جو هڪ اهم ترين حصو آهي جنهن ڪانسواءِ ڪو به ڪمپيوٽر هلائيندڙ ڪمپيوٽر کي ڪجهه لکي نه ٿو ڏئي سگهي. ڪي بورڊ جو هڪ حصو ٽائيپ رائيٽر "Type writer" وانگر آهي. جنهن جي ذريعي ڪا به ٻولي يا انگ اکر لکي سگهجن ٿا. انهيءَ جو هڪ حصو "Standard Calculator" وانگر آهي جنهن جي ذريعي وند، ضرب، جوڙ ۽ ڪٽ جو عمل پورو ڪري سگهجي ٿو. ان جي ٻين حصن جو ڪم ڪمپيوٽر جي مختلف سافٽ ويئرس جي مطابق هوندو آهي پر ڪجهه ڪيز "Keys" جو هر سافٽ ويئر ۾ ساڳيو ڪم هوندو آهي. ڪي بورڊ تي هڪ ڪي "Enter" آهي جنهن جو هڪ اهم ڪم آهي. انهيءَ ڪي کي "press" ڪرڻ ڪانپوءِ "C.P.U" ڏنل "Data" يا هدايتن تي گهربل عمل شروع ڪري ڏيندو آهي.

(2) **مائوس** Mouse: مائوس کي "Pointing input device" سڏيو ويندو آهي ڇاڪاڻ ته انهيءَ کي استعمال ڪرڻ جو مقصد اسڪرين جي ڪنهن جاءِ تي پوائنٽ ڪرڻ آهي. ڪمپيوٽر سان ڪم ڪندڙ کي "ڪرسر" جي باري ۾ خبر هوندي. ڪرسر جو ڪم اسڪرين جي ڪنهن جاءِ تي پوزيشن ونرائڻ آهي. بلڪل ساڳي طرح "Mouse" سان به ڪنهن جاءِ تي وڃي اتي پوزيشن وٺي هوندي آهي. ڪي بورڊ جي ذريعي جيڪو ڪم "Enter" سان ڪيو وڃي ٿو. اهو مائوس سان به ٿي ڪري سگهجي ٿو. دراصل Mouse استعمال ڪرڻ هڪ تيزي سان Input ڪرڻ جو طريقو آهي.

بناوت جي لحاظ کان Mouse هڪ هٿ ۾ اچڻ جيتري ننڍڙي شيءِ آهي جنهن جي تري ۾ هڪ بال لڳل هوندو آهي. مائوس کي ڪنهن ٽراڪڙي سطح تي گهليو ويندو آهي جنهن جي نتيجي ۾ انجي تري ۾ لڳل بال "Ball" به ساڳي طرف ڏانهن ڦري ٿو. بال جي ڦرڻ سان مائوس جي اندر لڳل "Pin" کي ڌڪ لڳائي ٿو جيڪا اسڪرين تي ظاهر ڪرسر "Cursor" يا "Pointer" کي به ان طرف لاڙي ٿي. پوائنٽر جي اهڙي چرپر سان اسڪرين جي ڪنهن جڳهه کي نشانو بڻائي سگهجي ٿو ۽ مخصوص هدايت کي هلائي سگهجي ٿو. مائوس تي ٻه يا ٽي چار "Buttons" لڳل هوندا آهن جن جي ذريعي ڪنهن "option" کي select ڪري ۽ هلائي سگهجي ٿو. مائوس جو استعمال 1960 کان وٺي ٿي رهيو آهي.

(3) **اسڪينر** Scanner: اسڪينر به هڪ "Input device" آهي جيڪا گذريل ڪجهه سالن جي پيداش آهي.

هيءَ هڪ حيرت انگيز "Device" آهي جنهن جي ذريعي ڪنهن بہ شيءِ کي ڪمپيوٽر جي اسڪرين تي آڻي سگهجي ٿو. هن جو مثال "فوٽو اسٽيٽ" مشين وانگر آهي جنهن جي "Mirror" تي رکيل هر تصوير کي نقل ڪري سگهجي ٿو. بلڪل ساڳي طرح "Scanner" جي مٿين سطح واري "Mirror" تي رکيل ڪنهن بہ تصوير کي ڪمپيوٽر اسڪرين ڏانهن منتقل ڪري سگهجي ٿو. اسين اخبارن. رسالن ۽ ڪتابن وغيره ۾ اصلي تصويرون ڏسندا آهيون. حقيقت ۾ اهي تصويرون ڪمپيوٽر جي ذريعي تي ڇاپيون وينديون آهن جن کي اڳ ۾ Scanner جي ذريعي Scan ڪرايو ويندو آهي. اسڪينر انسان جي اک وانگر ڪم ڪندو آهي. ان وٽان گذرندڙ هر شيءِ کي هو Catch ڪري ان کي ڊجيٽل ڪمپيوٽر پراسيسنگ ۾ ترجمو ڪري ٿو.

(4) **لائيٽ پين** Light pen: هيءَ هڪ پين نما "Device" آهي جنهن کي ڪمپيوٽر اسڪرين جي مٿان گهمايو ويندو آهي. هن پين جي ذريعي اسڪرين تي ڪا بہ "selection" ڪري سگهجي ٿي. هن پين مان ڪنهن بہ قسم جي لائيٽ ڪو نہ نڪرندي آهي پر اها "Photostate delector" جي ذريعي روشني ڏانهن عمل ڪندي ڪمپيوٽر ڏانهن سگنل موڪليندي آهي. لائيٽ پين کي "signature" وغيره ڪرڻ لاءِ استعمال ڪيو ويندو آهي.

(5) **جواءِ اسٽڪ** Joy Stick: هيءَ بہ هڪ "Pointing device" آهي جنهن جو ڪم بہ ڪرسر cursor کي ڪنٽرول ڪرڻ آهي. انهيءَ ڪنٽرول کي سنڀالڻ لاءِ هن ۾ ليور "Lever" لڳل هوندو آهي تنهن کي ڦيرڻ سان ڪرسر پوزيشن کي بدلائي سگهي ٿو. وڊيو گيم کيڏندڙ device کان چڱيءَ طرح واقف هوندا.

نيو انصاف بڪ اسٽور

اسان وٽ قرآن مجيد، حديثون
ديني ڪتب، معلوماتي ڪتب ۽ هر قسم جا ناول، ادبي ڪتب ۽ عمران سيريز دستياب آهن.

نوٽ: وي پي بہ موڪلي سگهجي ٿي. جوابي لفافو لازمي موڪليندا

رابطي لاءِ **نيو انصاف بڪ اسٽور**
ڪينٽ روڊ پنو عاقل ضلع سکر

جيتن جي دنيا (قسط 3)

از: مير محمد ابر مهر - رٽائرڊ ڊائريڪٽر زراعت

عام طرح هر ننڍڙي ڪيڙي يا ڪينئين کي جيت سڏيو ويندو آهي. ائين نہ آهي پر جيت جي سڃاڻپ جون بہ ڪي خاص وصفون آهن. هر اهو ڪيڙو جنهن کي ڪامل يا بالغ ٿيڻ بعد ڍڍر واري حصي ۾ ڇهہ ٽنگون هجن ان کي جيت (Insect or Hexapode) چئبو آهي. جيڪڏهن ڪنهن بہ رواجي جيت جي بدن تي نظر وجهبي تہ سندس بدن ٽن حصن ۾ ورهايل نظر ايندو. (١) مٿو (٢) ڍڍر (٣) پيٽ. مٿو ڇهن حصن جو ٺهيل آهي جيڪي پاڻ ۾ مليل هوندا آهن. ڍڍر وري ٽن حصو جو ۽ پيٽ عام طرح ٻارهن حصن جو هوندو آهي پر ڪوليمبولا (Collembola) نالي جيتن ۾ پيٽ ڇهن حصن جو ۽ پروٽيورا (Protura) جيتن ۾ وري ٻارهن هصن جو ٿيندو آهي.

(1) **مٿو** (Head): مٿي ۾ هڪ جوڙو گهڻ اکين جو- هڪ جوڙو ڇهٽوارا سڱ ۽ وات وارا عضوا هوندا آهن. مٿو ڍڍر کان ڳچيءَ ذريعي جدا ٿيل هوندو آهي جيڪو چڱيءَ طرح ڦري گهري سگهندو آهي.

(2) **ڍڍر** (Thorax): ڍڍر جي هر حصي ۾ هڪ جوڙو ٽنگن جو ٿئي ٿو. اهڙيءَ طرح ڪل تي جوڙا ٽنگن جا ٿين ٿا. جيڪي ڍڍر جي پاسن ۾ لڳل هوندا آهن. پرن وارن جيتن ۾ ڍڍر جي پوين ٻن حصن ۾ وري هڪ هڪ جوڙو پرن جو هوندو آهي ۽ ڍڍر ئي جيت جي حرڪت وارو ڪمائتو حصو آهي.

.3 **پيٽ** (Abdomen): پيٽ جي پهرين حصي تي پاسن کان ڪنن جا بہ سوراخ هوندا آهن. پئي حصي کان ستين حصي تائين هر حصي جي بناوت ساڳي آهي ۽ انين کان ٻارهين حصي تائين نر يا مادي وارا عضوا موجود ٿين ٿا. بالغ ٿيڻ کان پوءِ پيٽ واري حصي ۾ ٽنگون ڪو نہ ٿين.

ڪن ٿورن جيتن کانسواءِ جيڪي ٻچا ڄڻيندا آهن باقي عام طور بيا سڀ جيت آنا لاهين ٿا. آنن مان ڦٽندڙ ٻنهنجي نسل جي بالغ جيتن کان شڪل ۽ عادتن ۾ هڪجهڙائي ۽ مختلف بہ ٿين ٿا ۽ بالغ ٿيڻ تائين واڌ ۽ ظاهري بناوت جي مختلف مرحلن مان نڪرن ٿا. اها واڌ ۽ شڪلي بناوت جي مختلف ڦير گهير. جيڪا آني مان نڪرڻ کان آخري مڪمل

جيت بنجڻ تائين واقع ٿئي ٿي ان کي "واڌ وارو ڦيرو" (Metamorphism) چئبو آهي. اها واڌ مختلف جيتن لاءِ مختلف پر ساڳي نسل جي جيتن لاءِ ساڳي ٿئي ٿي. بنيادي طرح جيتن ۾ هن واڌ واري ڦير گهير جا ٽي قسم ڏٺا ويا آهن.

(1) **معمولي ڦير گهير:** آني مان ڦٽڻ بعد ٻچو شڪل ۽ عادتن ۾ پنهنجي والدين جو هوبهو نقل هوندو آهي رڳو سندس قد ننڍو هوندو آهي ۽ نابالغ هوندو آهي. اهڙي واڌ ٻتين تي لڳل ڪاغذن هيٺان رهندڙ ننڍڙن سفيد جيتن ۾ نظر ايندي جن کي چاندي مڇيون (Silver Fishes) سڏيو ويندو آهي.

جيتن جا مکيه هي قسم آهن.

نمبر	گروپ جو نالو	سڃاتل قسم	گروپ ۾ شامل عام جيت
١	Thysanura	---	سلور فشن (چاندي مڇي)
٢	Ephemeroptera	---	مئي مکيون (هوا ۾ شادي رچائيندڙ
٣	Anoplura	2400	جوئون
۴	Coleoptera	500000	ٽنبڻ - سونڊير ٽنبڻ
۵	Dermaptera	1000	ايئر وگس (Ear Wigs)
٦	Diptera	80000	گهرو مکيون، مڇر، ڏن مکيون
٧	Hemiptera	55000	منگهڻ مهلو
٨	Hymenoptera	90000	ماکي مکيون، ڏينبو، ڪولما ڪوڙي
٩	Isoptera	2000	اڏوهي
١٠	Lepidoptera	140000	پوپٽ، پتنگ
١١	Odonata	5000	ٻنيوريون
١٢	Orthoptera	30000	مکڙ، تڏيون، ڪاڪروچ
١٣	Siphonoptera	1200	ڪارڙا (Fleas)
١۴	Trichoptera	7000	ڪڊس مکيون (Caddis)
١۵	Neuroptera	1000	گگهو، سونهري جهالر وارن پرن وارا (Green Lace wings)

(2) **سڌي ڦير گهير:** آني مان ڦٽڻ بعد ٻچو (NYMPH) شڪل ۽ عادتن ۾ پنهنجي والدين سان مشابهت رکي ٿو پر ان کي پر ڪو نه ٿين البت پرن جا نشان نظير ايندا آهن جيڪي آهستہ آهستہ کلون لاهڻ ذريعي وڌندا رهندا تانجو مکمل جيت ٿيڻ وقت پر وڏي مکمل ٿيندا آهن. پرن جي مکمل ٿيڻ وقت هو بلوغت کي پهچي ويندا آهن سواءِ مئي مکين (May Flies) جي جيڪي پرن مکمل ٿيڻ کان هڪ اسٽيج اڳ يعني (Sub Imago) ئي بالغ ٿي ويندو آهي. عادتن جي هڪجهڙائيءَ سبب سپ بالغ ۽ ٻچا ساڳي جڳهہ تي نظر ايندا ۽ ساڳيو کاڌو استعمال ڪندا آهن. مثلاً مکڙ تڏيون وغيره.

3. **اڻسڌي ڦير گهير:** آني مان ڦٽڻ بعد ٻچا (Larvae) شڪل ۽ عادتن ۾ پنهنجي والدين کان بلڪل مختلف ٿين ٿا. اهي ٻچا هڪ مقرر مدت تائين وڌندا رهندا آهن جنهن بعد سوبٽ (Pupae) ۾ تبديل ٿي ويندا آهن. ظاهر ۾ سوبٽ جي شڪل هڪ غير متحرڪ ۽ آرام واري ٿئي ٿي پر اندروني طرح اهو عرصو لاروا مان والدين واري شڪل ۾ تبديل ڪرڻ ۽ انهن جون عادتون- خاصيتون ظاهر ڪرڻ وارو عرصو هوندو آهي. ٻچي ۽ بالغ جي ڪاڏي جي تفاوت هئڻ ڪري ٻئي مختلف هنڌن تي نظر ايندا. جيئن مڇر هوا ۾ تہ ٻچا پاڻيءَ ۾ ملندا. هن قسم جي واڌ مکين، مڇرن، پوپٽن، ٽنڊڻن، ڏينبن وغيره ۾ ڏسي سگهجي ٿي.

گونگن جي ٽيليفون

محمد مرتضيٰ خان لغاري (ٺٽو)

سائنس جي هڪ نئين ايجاد جيڪا مختلف هنڌن کان خاص ڪري گونگن ماڻهن جو اشارن جي زبان سان پاڻ ۾ رابطو قائم ڪرڻ لاءِ هڪ نظام دريافت ٿيو آهي. جنهن کي برٽش ٽيلي ڪام Birtish Telecom وارن وڊيو ٽيلي فون Vidio Telephone جو نالو ڏنو آهي. هي نظام ٽي وي اسڪرين ۽ هڪ وڊيو ڪيمرا تي مشتمل آهي. برٽش ٽيلي ڪام جي مائيڪ وائبر Mike Wieber جي چوڻ مطابق تہ سيني کان وڏي ڪاميابي اها ٿي آهي تہ اسان ٽيلي وزن Television جي متحرڪ تصوير کي ٽيليفون جي واحد لائين جي ذريعي موڪلڻ جي قابل ٿي ويا آهيون. ٽيلي وزن جي تصوير ۾ هزار دفعا وڌيڪ معلومات هوندي آهي. جنهن کي آساني سان ٽيليفون جي واحد لائين سان فٽ نٿو ڪري سگهجي. تنهنڪري وڊيو ٽيلي فون جي تصوير عام ٽيليويزن جي تصوير جهڙي واضع نہ آهي.

برٽس ٽيلي ڪام اداري جي ڪوشش آهي تہ وڊيو ٽيليفون کي آخري شڪل ڏيئي سستو بڻائي ماڻهن جي گهرن تائين پهچايو وڃي.

صحتمند رهڻ جا صول

شهزادو شيخ (دادلوءِ)

ڪاڏي ڪانسواءِ جاندار نہ ٿو رهي سگهي چو تہ ڪاڏو اهڙي شيءِ آهي پر ڪاڏو بہ اصول سان ڪائجي ڪاڏو ان وقت ڪائجي جڏهن سخت بک لڳي پر جيتري بک هجي اوترو ڪائجي ڪاڏو پيٽ ڀري نہ ڪائجي- اڃا ٿوري ضرورت هجي تہ بس ڪجي. ورزش ڪرڻ وقت يا جسماني محنت ڪرڻ وقت ڪاڏو نہ ڪائجي ٿوري دير ڪانپوءِ ڪائجي ڪاڏي ڪائڻ وقت ذهن مان خيال ۽ پريشانيون دور ڪرڻ گهرجن. ڪاڏي ڪائڻ دوران اخبار رسالو يا ڪتاب وغيره پڙهڻ جي ڪري معدي تي خراب اثر پوندو آهي تنهنڪري ان عادت کان پاسو ڪرڻ گهرجي ڪاڏي ڪائڻ وقت دلچسپ گفتگو ڪرڻ گهرجي پاڻي جي ضرورت محسوس ٿئي تہ پاڻي ٿورو پيجي وڌيڪ پاڻي پيئڻ جي ڪري هاضمو خراب ٿي پوندو. ڪاڏو آهستي ۽ چباڙجي چڱي طرح. ڪاڏي ڪانسواءِ صحت جو خيال رکڻ گهرجي روزانو صبح جو وهنجڻ گهرجي. وهنجڻ وقت سنو ۽ گهٽ تيزاب وارو صابڻ استعمال ڪرڻ گهرجي. وهنجڻ کان پوءِ صاف ٽوال يا ڪپڙي سان بدن کي چڱي طرح صاف ڪريو. خراب ٽوال يا ڪپڙو استعمال نہ ڪريو چو تہ ان ۾ موجود جراثيم اوهان جي بدن ۾ شامل ٿي سگهن ٿا جيڪي چمڙي لاءِ بہ خطرو آهن. ڪنن جو بہ خيال رکڻ گهرجي. ڪن کي ڪنهن کهري شيءِ سان کوٽڻ نہ گهرجي ڇاڪاڻ تہ کهري شيءِ ڪنن جي پردي کي نقصان پهچائي ٿي ڪن مان گند وهڻ يا سور ٿيڻ وقت ڪنهن ماهر ڊاڪٽر کي ڏيکاريو وڃي. ڏندن جي بہ صفائي ڪرڻ گهرجي. ڏندن تي گرم ۽ ٿڌين مِنين شين جو اثر پوي ٿو. اڪثر ماڻهو چانهہ پي ڏهہ منٽن ڪانپوءِ بوتل يا ڪو پيو مشروب پيندا آهن. ان ڪري ڏندن ۾ بدبوءِ ٿيندي آهي ماهرن جو چوڻ آهي تہ جيڪو ماڻهو ڏندن کي سٺي طرح صاف ڪري تہ اهو ڏندن جي بچڙن بيمارن کان بچي سگهي ٿو.

اسان کي اکين جي بہ حفاظت ڪرڻ گهرجي چوڻي آهي تہ "نور آتہ جهان آ، نہ تہ ماڻهو قبر جي مثال آهي" لاپرواهي جي صورت ۾ اکيون خراب ٿي پونديون آهن. اس ۾ ويهي نہ پڙهڻ گهرجي تمام تيز يا تمام هلڪي روشني ۾ ڪتاب يا رسالو وغيره نہ پڙهجي اهڙي ريت اکيون سٺيون رهنديون. انهن شين جو احتياط ڪرڻ سان صحت سٺي رهندي ۽ ڪاڏو اصول سان ڪائڻ سان صحت بہ سٺي رهندي ۽ ماڻهو بيمار بہ نہ ٿيندو.

عام معلومات

موڪليندڙ افضل آزاد سمائر (سلطانپور تعلقو پنو عاقل)

(١) يوگينڊا جو قومي نشان مور آهي.
(٢) بنگلاديش جو قومي نشان نرگس جو گل آهي.
(٣) اسپين جو قومي نشان گلاب جو گل آهي.
(۴) آسٽريليا جو قومي نشان ڪينگرو آهي.
(۵) گل داؤدي جاپان جو قومي گل آهي.
(٦) مصر جو قومي نشان ڪنول جو گل آهي.

ڪيميا

(١) پلاٽينم عنصر اسپين مان دريافت ڪيو ويو.
(٢) ڪل يارنهن عنصر گيس جي شڪل ۾ مليا آهن.
(٣) دنيا ۾ ڪل ٩٢ عنصر مليا آهن.
(۴) لفظ ڪئمسٽري عربي جي لفظ ڪيميا مان ورتل آهي.
(۵) سچا موتي عام طور تي ڪيلشيم ڪاربونيٽ جا ٺهيل آهن.
(٦) ڪيميائي عنصرن جو سڀ کان اهم عنصر هائيڊروجن آهي.
(٧) اسپيني زبان ۾ پلاٽينم جي معنيٰ (ننڍي چاندي) آهي.
(٨) جديد ڪئمسٽري جو پهريون ماڻهو رابرٽ بوائل کي چيو وڃي ٿو.
(٩) Fe ڪيميائي عنصر فولاد کي ظاهر ڪري ٿو.
(١٠) U يورنيم ڪيميائي عنصر يورينيم جي نشاندهي ڪري ٿو.

گيسون

(١) بناسپتي گيهہ ۾ هائيڊروجن گيس استعمال ٿيندي آهي.
(٢) برف جمائڻ ۾ امونيا گئس استعمال ٿيندي آهي.
(٣) جيڪڏهن هائيڊروجن گيس کي ساڙيو وڃي تہ ان مان پاڻي حاصل ٿيندو.
(۴) سوئي گيس ڪاربان ۽ هائيڊروجن جو مرڪب آهي.
(۵) هوا ۾ نائٽروجن گيس شامل آهي.

14 اگست 2000ع

پاڪستان کے محب وطنوں کو جشن آزادی مبارک ہو

آؤ سب ملکر دعا کریں کے اللہ ہمارے وطن کو سلامت رکھے

منجانب: عنایت اللہ آرائیں
جنرل سیکریٹری مسلم اسٹوڈنٹ فیڈریشن
ضلع سکھر

مرسلہ: احمد صدیقی حیدرآباد

کیا آپ جانتے ہیں کہ انٹرنیٹ کیا ہے؟

سائنس کا وہ کارنامہ جس نے دنیا کو آپکے کمپیوٹر میں سمو دیا ہے

سائنسدانوں نے کمپیوٹر کو موجودہ صدی کی سب سے بڑی ایجاد قرار دیا ہے اور سب سے زیادہ تحقیقی کام بھی کمپیوٹر کے میدان میں ہی ہو رہا ہے۔ کمپیوٹر کا ترقی یافتہ قدم انٹرنیٹ ہے جس کے ذریعے ہم دنیا کے ہر گوشے سے براہ راست رابطہ کر سکتے ہیں اور ہمارا پیغام چند لمحوں میں دور دراز جگہوں تک پہنچ جاتا ہے، موجودہ دور میں فیکس کے ذریعے ڈاک بھیجنا اور اپنی باری کا انتظار کرنا اب قصہ پارینہ بن چکا ہے اب آپ اپنی دستاویزات کے عکسی خاکے یہاں تک کہ تصاویر بھی ای میل (E-Mail) پیغامات کے ذریعے برق رفتاری سے دنیا کے کسی بھی حصے میں ارسال کر سکتے ہیں یہ سب کچھ فائبر آپٹکس مواصلاتی ترقی کی وجہ سے ممکن ہوا ہے۔

دور حاضر میں اپنے خیالات و نقطہ نظر کی ترسیل بذریعہ اشاعت نیلی مواصلات اور مختلف فورمز میں شرکت کرکے کی جا سکتی ہے مگر انٹرنیٹ کے ذریعے آپ کسی کی جاری گفتگو میں مداخلت کے بغیر اس کی تفصیل، تاریخ اور عملی کارروائی کی تفصیل جان سکتے ہیں اس طرح آپ کسی فورم کی جاری کارروائی میں مانع ہوئے بغیر اس میں شریک ہو سکتے ہیں، اس کے ذریعے آپ مفت ملنے والی اشیاء مثلاً تصاویر، کمپیوٹر پروگرامز اور مختلف اقسام کے سوفٹ ویئرز وصول کر سکتے ہیں، انٹرنیٹ کے مہیا کردہ مفت سوفٹ ویئرز بھی اپنے استعمال کے لئے حاصل کر سکتے ہیں، اس کے ذریعے مختلف رسائل و جرائد کو پڑھ سکتے ہیں شاپنگ کر سکتے ہیں، مختلف کمپنیز کی تیاریوں میں دی گئی اشیاء کو کھنگال سکتے ہیں، یا کسی بھی ادارے کو Visit کر سکتے ہیں جس کے لئے ہمیں صرف اس ادارے کا انٹرنیٹ کوڈ معلوم ہونا ضروری ہے۔ انٹرنیٹ سے منسلک ہونے کے لئے آپ کو صرف ایک عدد کمپیوٹر، ایک موڈیم اور ایک ٹیلی فون اکاؤنٹ کی ضرورت ہوگی۔

انٹرنیٹ کی اہمیت وافادیت اور اس کی مقبولیت کا اندازہ ہم اس کے بڑھتے ہوئے استعمال سے بھی کر سکتے ہیں انٹرنیٹ اب ہر بزنس مین اور تاجر کی ضرورت بن گیا ہے پاکستان اور امریکہ کے وقت میں دس گھنٹے کا فرق ہے یعنی ہم سو رہے ہوتے ہیں تو وہ جاگ رہے ہوتے ہیں اور جب ہم جاگتے ہیں تو وہ سو جاتے ہیں مگر ہم اس فاصلے کو انٹرنیٹ کے ذریعے کنٹرول کر سکتے ہیں، اس لئے دفتروں میں انٹرنیٹ کا استعمال بہت تیزی سے بڑھ رہا ہے اور دنیا میں ہر طرح کا کاروبار انٹرنیٹ پر ہو رہا ہے بعض ممالک میں انٹرنیٹ کی سروس فراہم کرنے والی کمپنیوں کے درمیان اتنا سخت مقابلہ ہو رہا ہے کہ انٹرنیٹ سروس مفت

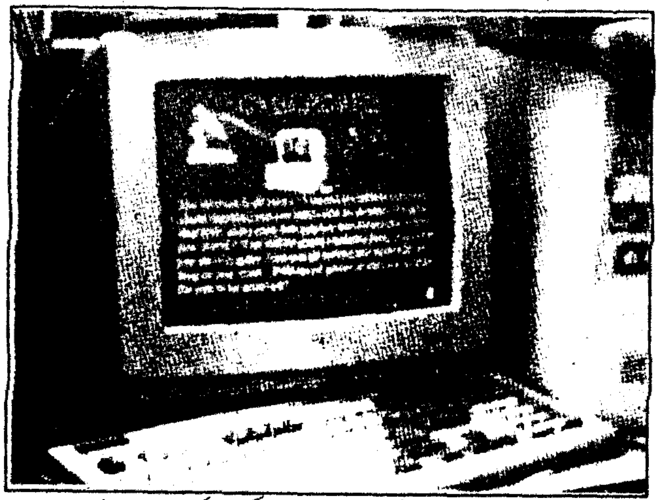

مہیا کی جا رہی ہے جس سے تمام لوگوں کو بھی فائدہ پہنچ رہا ہے۔

انٹرنیٹ کیا ہے؟ اس سوال کا کوئی آسان اور سیدھا جواب نہیں ہے اس لئے کہ ہر استعمال کرنے والے کے لئے اس کا مختلف جواب ہوتا ہے، آسان الفاظ میں یہ کمپیوٹرز کا ایک سیٹ ہے جو ایک دوسرے سے فائبر آپٹک، فون لائن، سیٹلائٹ یا کسی اور طریقے سے ملے ہوئے ہیں، ٹیکنیکل الفاظ میں اس کی تعریف یوں کی جا سکتی ہے کہ یہ کمپیوٹرز کا ایک نیٹ ورک ہے جو ایک دوسرے کے باہمی تعاون سے کام کرتے ہیں، نیٹ ورک ڈیٹا کمیونیکیشنز کا ایک ایسا سسٹم ہے جو مختلف جگہوں پر موجود کمپیوٹروں کو آپس میں ملائے ہوئے ہوں اور آپس میں معلومات کا تبادلہ کر سکتے ہوں انٹرنیٹ نیٹ ورک کی ایک نہایت پیچیدہ شکل ہے جس میں پوری دنیا کے کمپیوٹرز جو مختلف سسٹم اور ٹیکنالوجی استعمال کرتے ہیں آپ میں ملے ہوئے ہیں۔ اس کی ایک سادہ شکل لوکل ایریا نیٹ ورک (LAN) ہے جو کہ مختلف کمپنیوں میں استعمال ہوتا ہے اس میں پوری کمپنی کے لوگ آپس میں فائلوں اور معلومات کا تبادلہ کمپیوٹر کے ذریعے کر سکتے ہیں، اصل میں انٹرنیٹ کا نام بھی دو اصطلاحوں Interconnection اور Network کو ملا کر بنایا گیا ہے اس نظام میں سینکڑوں کمپیوٹر نیٹ ورک اس خوبی سے ملائے گئے ہیں کہ یہ ایک ہی نظام کا حصہ معلوم ہوتے ہیں یہ کام اتنا آسان نہیں جتنا نظر آتا ہے پوری دنیا میں کمپیوٹر کی مختلف قسمیں ہیں جو علیحدہ ٹیکنالوجی استعمال کرتے ہیں، اس ملاپ کو ممکن بنانے کے لئے TCP\IP نظام استعمال کیا جاتا ہے جو ٹرانس میشن کنٹرول پروٹوکول انٹرورکنگ پروٹوکول کا مخفف ہے۔ پروٹوکول وہ اصول ہیں جن کے تحت یہ تمام نیٹ ورک ایک دوسرے کو سمجھتے ہیں یہ پروٹوکول ایسی ٹیکنیکل اصطلاحات ہیں جن کی مدد سے کمپیوٹر نیٹ ورک ایک دوسرے سے معلومات کا تبادلہ کر سکتے ہیں خواہ وہ کسی بھی قسم کا کمپیوٹر یا ٹیکنالوجی استعمال کر رہے ہوں۔ آپ نے یقیناً یہ الفاظ سنے ہوں گے کہ فلاں چیز انٹرنیٹ پر ہے۔ اس طرح انٹرنیٹ کا مطلب یہ بھی لیا جا سکتا ہے کہ تمام خدمات جو اس کمپیوٹر نیٹ ورک کے ذریعے حاصل کی جا سکتی ہے جن میں لائبریریوں کے کیٹالاگ، الیکٹرونک پیغام رسانی، مختلف سافٹ ویئر، کمرشل کمپنیوں کے خریداروں کے لئے معلومات، مختلف موضوعات پر رسالے کتابیں، مضامین اور براہ راست بات چیت وغیرہ اسی طرح انٹرنیٹ ان افراد کا مجموعہ بھی ہے جو اس نیٹ ورک کو استعمال کرتے ہیں انٹرنیٹ بہت سے اداروں اور افراد کی کاوشوں کا ثمر ہے اور یہ تمام افراد اس کا ایک اہم حصہ ہیں انٹرنیٹ کسی بھی ایک شخص یا ادارے کی ملکیت نہیں ہے اس کو بنانے والا بھی کوئی ایک شخص، ادارہ، یونیورسٹی یا حکومت نہیں ہے۔ ہر شخص یا ادارہ جو اس نظام سے منسلک ہے اس کے ایک حصے کا مالک ہے۔ (انٹرنیٹ کے موجود پچپن سالہ امریکی جان پوشل 98ء میں دل کے ناکام آپریشن کے باعث ہلاک ہو گئے تھے) انٹرنیٹ میں آپ اپنے کمپیوٹر کو ایک فون لائن کے ذریعے کسی ایک کمپنی کی مشینوں سے جوڑ دیتے ہیں، جو Servicce Provider کہلاتی ہے ان مشینوں کے توسط سے آپ دنیا بھر میں کہیں بھی دوسرے کمپیوٹرز سے رابطہ قائم کر سکتے ہیں۔

انٹرنیٹ کا کوئی فرد واحد مالک نہیں، یہ ہر فرد کے لئے دستیاب ہے، انٹرنیٹ پر بے تحاشا مواد موجود ہوتا ہے جس کی وجہ سے اپنے مطلوبہ مواد کو تلاش کرنا صرف اسی وقت ممکن ہوگا جب آپ کو یہ معلوم ہو کہ آپ کیا چاہتے ہیں؟ اور وہ کہاں دستیاب ہے؟ تاہم استعمال کنندگان کے لئے تلاش کرنے کے ضمن میں مختلف سہولتیں موجود ہوتی ہیں جن کی مدد سے اسے Keg ٹائپ کر سکتے ہیں جو مطلوبہ معلومات تک پہنچانے والے باتوں کی فہرست آپ کو اسکرین پر پیش کر دیں گے مثال کے طور پر تلاش کی سہولت کا نام Alta Vista دوسری کا Yahoo اور تیسری کا Lycos ہے۔ تو Alta Vista کیلئے آپ کو

Digital com H#p: iialta Vista کے الفاظ اور Yahoo کیلئے H#p: www-yahoocom اور Lycos کیلئے h#p: iwww lycos com کرتے ہوں گے۔

کچھ ادارے اس نیٹ ورک کو پیشہ ور ماہرین پر مشتمل فورم کی گروپ ڈسکشن کیلئے استعمال کرتے ہیں اس طرح ہم ذہین افراد حالات حاضرہ کے عنوانات پر بحث کر سکتے ہیں اور حاصل کردہ ویب سائٹ کی مدد سے کاپی رائٹ پر بحث کر سکتے ہیں اور حاصل کردہ ویب سائٹ کی مدد سے کاپی رائٹ سے مستثنیٰ تصاویر و دیگر مواد کا تبادلہ کر سکتے ہیں، بعض اوقات ڈیزائن میں معمولی سی غلطی تمام انکوائریز کو E-Mail ایڈریس پر منتقل کر سکتی ہے اور آپ کا پورا نظام بند ہو سکتا ہے، اس لئے بطور پیش کار آپ اس حقیقت کی تشہیر بھی کریں کہ آپ صرف ایک ویب سائٹ ہی اشتہارات کیلئے استعمال کرتے ہیں تاہم زیادہ سارفین ہونے کی صورت میں زائد ویب سائٹ کا استعمال موزوں ہوتا ہے ایک ہی ویب سائٹ پر اگر کئی صفحات ہوں تو ہر صفحہ کو کوئی ٹائٹل دینا چاہئے تاکہ سارفین کا وقت ضائع نہ ہو، بغیر ٹائٹل والے صفحات کو بہت کم پڑھا جاتا ہے اس لئے ٹائٹل چاہے مختصر ہو یا ناموزوں مگر دیا جانا ضروری ہے۔ انٹرنیٹ کے غلط استعمال اور معاشرتی قدروں پر اس کے منفی اثرات کی وجہ سے بیشتر اسلامی ممالک نے اس نیٹ ورک کی ترویج سے گریز کی پالیسی اختیار کی ہوئی ہے، مثلاً 96 میں ایک کمپنی نے (جو انٹرنیٹ پر Bayan Eiashi کے نام سے رجسٹرڈ ہے) 500 سعودی امریکی کمپنیوں کے نام چرا لئے اور انھیں انٹرنیٹ پر اپنی ملکیت کے طور پر رجسٹرڈ کرالیا، ان کمپنیوں میں ٹاپ 100 سعودی کمپنیوں میں بیشتر کے نام شامل ہیں، ان ناموں کو واپس حاصل کرنا بہت مشکل ہے نیز دوسری طرف انٹرنیٹ پر دستیاب عریاں تصاویر، فحش تحریریں، جنسی تسکین کا مواد اور دیگر غیر اخلاقی اشیاء ہیں جو نہ صرف نوجوان نسل کی گمراہی کا باعث بن سکتی ہیں بلکہ ہماری معاشرتی و اخلاقی قدروں کو مکمل طور پر تباہ کر سکتی ہیں یعنی انٹرنیٹ کا غلط استعمال نقصانات کا باعث بن سکتا ہے اس لئے نیٹ ورک سے استفادہ کرنے سے قبل تمام ممکنہ فوائد و نقصانات اور نتائج پر غور کر لینا ضروری ہے۔

انٹرنیٹ اپنی ابتدائی شکل میں Arpanet اور چند دوسرے سائنسدانوں نے شروع کیا تھا جو ایک جیسے پروجیکٹس پر کام کر رہے تھے اور اپنی معلومات ایک دوسرے سے شیئر کرنا چاہتے تھے Arpanet امریکہ کے محکمہ دفاع کی ایک تحقیقاتی ایجنسی ہے جو انتہائی اعلیٰ سطح کا تحقیقاتی کام کرتی ہے پہلے چند لوگ جو یونیورسٹیوں اور تحقیقاتی لیبارٹریوں میں کام کر رہے تھے ان کے کمپیوٹرز کو آپس میں ملا دیا گیا تاکہ وہ اپنی معلومات اور تجربات کے نتائج کا تبادلہ کر سکیں اور ان اداروں سے اس طریقے کی افادیت اور آسانیاں دوسرے لوگوں تک پھیل گئیں اور وقت کے ساتھ ساتھ بہت سے ایسے تحقیقاتی اداروں کو آپس میں ملا دیا گیا انھوں نے کمپیوٹرز اور دوسرے ضروری آلات اور سافٹ ویئر بنانے والی کمپنیوں کو بھی اس نظام کا حصہ بنالیا تاکہ تحقیقی کام آسانی سے جاری رہ سکے تقریباً 20 سالوں تک اس نظام نے تحقیقی کاموں میں مدد دی اور اس دوران اس کا دائرہ کار بڑھتا رہا، اس نظام کی افادیت دیکھ کر یہ ٹیکنالوجی عام کر دی گئی اور کمپیوٹر کا استعمال بڑھنے کے ساتھ ساتھ عام لوگ بھی اس میں شامل ہونے لگے۔ وقت کے ساتھ ساتھ اس ٹیکنالوجی کو آسان تر بنانے کے لئے مختلف قسم کے ہارڈ ویئر اور سافٹ ویئر تیار کئے جانے لگے جس سے انٹرنیٹ عام آدمی کے لئے استعمال کرنا ممکن ہو گیا، انٹرنیٹ کے انتظامی امور چلانے کے لئے نیٹ انفارمیشن سینٹر (NIC) قائم کیا گیا جو امریکہ کی نیشنل سائنس فاؤنڈیشن کا ایک ذیلی ادارہ ہے۔ یہ ادارہ اس نظام میں شامل ہونے والے ایسے تمام اشخاص اور کمپنیوں کو رجسٹر کرتا ہے جو معلومات اور خدمات مہیا کرتی ہیں، کوئی بھی شخص جو اس نظام سے معلومات لینا چاہتا ہے تو اسے اس رجسٹریشن کی ضرورت نہیں ہوتی، تکنیکل اصول و ضوابط یعنی پروٹوکول بھی پوری طرح سیٹ کرنے کے بعد باہمی طور پر استعمال کئے جاتے ہیں کوئی بھی ایک شخص یا ادارہ اس قانون کو بنا کر دوسروں سے تسلیم نہیں کرا سکتا۔

ساری دنیا میں انٹرنیٹ استعمال کرنے والوں کی تعداد میں تیزی سے اضافہ ہو رہا ہے۔ 1989ء میں معلومات کے بارہ ملین ہیکٹ انٹرنیٹ سے گزرے (ہیکٹ معلومات کو ناپنے کا ایک پیمانہ ہے جو بین الاقوامی طور پر استعمال کیا جاتا ہے) 1992ء میں یہ معلومات 6 بلین ہیکٹ (6 ارب) تک جا پہنچی اور 1994ء میں ان معلومات کی تعداد 21 بلین ہیکٹ سالانہ (21 ارب) تک جا پہنچی تھی پاکستان میں بھی اس کے استعمال میں پچھلے چند سالوں میں بے انتہا اضافہ ہوا ہے اور اس وقت پاکستان میں کئی کمپنیاں یہ خدمات مہیا کرنے کا کام کر رہی ہیں، پاکستان میں انٹرنیٹ کا آغاز 1995ء میں ہوا۔ امریکہ میں 1996 تک انٹرنیٹ سے منسلک کمپیوٹرز کی تعداد ڈیڑھ کروڑ تھی۔ توقع ہے کہ یہ تعداد اکیسویں صدی تک چار کروڑ ہو جائے گی اور دنیا میں انٹرنیٹ استعمال کرنے والے 40 کروڑ تک ہو جائیں گے، انٹرنیٹ پر تعلیمی پروگراموں میں بھی اضافہ ہو رہا ہے جس کا خیر مقدم کیا جا رہا ہے اس طرح آدمی گھر بیٹھے کمپیوٹر آن کرتا ہے اور انٹرنیٹ پر چلا جاتا ہے جہاں معلومات کا ذخیرہ آپ کے انتظار میں رہتا ہے۔

آج کل تو اخبار بھی انٹرنیٹ پر پڑھا جا سکتا ہے ہوتا کچھ یوں ہے کہ ہم انٹرنیٹ پر جا کر صرف نیوز پیپر کے انٹرنیٹ نمبر لکھتے ہیں جس کے بعد پورا کا پورا اخبار کمپیوٹر کے اسکرین پر ظاہر ہو جاتا ہے اس کے علاوہ انٹرنیٹ پر ہم معلوماتی، تفریحی، تعلیمی، کھیلوں کی خبریں موسم کی خبریں اور اس جیسی دوسری بہت سے اہم ضرورتوں کو حاصل کرتے ہیں۔ بلاشبہ کمپیوٹر کی ایجاد نے انسانی زندگی کو بہت سہل بنا دیا ہے، موجودہ صدی نے سائنس کی بہت سی حیرت انگیز ایجادات کے حوالے سے انسانی نسل کو حیران کر دیا ہے، اب دیکھنا یہ ہے کہ انٹرنیٹ کے بعد سائنس انسان کو اور کونسا تحفہ دیتی ہے۔

مفید طبی مشورے

از حکیم جاوید علی مہرا
المحمدی طبی شفاخانہ مسان روڈ روہڑی

طب اسلامی میں استعمال ہونے والی جڑی بوٹیاں نہایت مفید اور بے ضرر ہیں۔

(س) جناب حکیم صاحب میری عمر 22 سال ہے مجھے اکثر رات کو احتلام ہو جاتا ہے جس کی وجہ سے میں دن بدن کمزور ہو رہا ہوں بھوک بھی کم لگتی ہے پڑھنے لکھنے کو بھی دل نہیں کرتا برائے مہربانی کوئی اچھی سی دوا تجویز فرمائیں۔

ثناءاللہ منگی

چک

(ج) بیٹا صبح جلدی اٹھ کر سیر کو جائیں رات کا کھانا کم کھائیں اور رات کو کھانا کھا کر جلدی مت سوئیں۔ گرم چیزوں سے پرہیز کریں انڈا مچھلی مرغی بینگن مسور کی دال۔

نسخہ :۔ بھو پھلی، موصلی، سفید وسیاہ تباشیر، تالمکھانہ، تخم، اونٹکن گھوکھرو ست گلو مصطلگی رومی جائفل جلوتری عقر قرحا ان سب کو باریک پیس کر بڑ کے دودھ میں حل کریں نخودی گولیاں بنالیں دو گولی صبح شام پانی سے استعمال کریں انشاء اللہ فائدہ ہوگا۔

(س) جناب حکیم صاحب میری عمر 25 سال ہے میں نے غلط صحبت میں بیٹھ کر اپنے آپ کو ہیروے زیرو کر لیا ہے اب میرے گھر والے میری شادی جلدی کرنا چاہتے ہیں مگر میں بہت پریشان ہوں حکیم صاحب مجھے میری پریشانی کا حل جلدی تجویز فرمائیں۔

اختر حسین انڑ (جیکب آباد)

(ج) بیٹا آپ غلط کام چھوڑ دیں نماز پڑھیں اور صبح کو ورزش کریں اور گرم اشیاء سے پرہیز کریں۔ نسخہ :۔ اسگند ناگوری، کچلہ مدبر، عقر قرحا جلوتری سب 1 تولہ موصلی سفید، ثعلب مصری، ثعلب پنجہ ہر ایک 3 تولہ سلاجیت مصفی زعفران کشمیری سب ایک تولہ عنبر ۶ ماشہ

سب ادویات کو کوٹ چھان کر شہد خالص میں ناخودی گولیاں بنا کر صبح شام ایک گولی بعد از غذا دودھ سے استعمال کریں اور یہ طلاء رات کو استعمال کریں۔

نسخہ :۔ چرٹی مینڈک 1 تولہ، جونک 1 تولہ، کیچوے 1 تولہ، عقر قرحا 1 تولہ، جلوتری ا تولہ، تیل بنولہ 3 تولہ، چرٹی سانڈا 1 تولہ، روغن نرگس 10 تولہ تمام ادویات کو کوٹ پیس کر جلائیں جب سب جل جائیں باقی صرف تیل رہ جائے تو طلاء استعمال کریں۔

(س) حکیم صاحب کافی عرصے سے مجھے کھانسی کی شکایت ہے بہت علاج کروایا مگر کھانسی کم ہونے کا نام نہیں لے رہی برائے مہربانی کوئی اچھا نسخہ تجویز فرمائیں۔

شازیہ نور کنب

(ج) آپ گرم اور ترش چیزیں کم استعمال کریں۔

نسخہ :۔ ست ملٹھی 1 تولہ، ست گلو 1 تولہ، کلونجی 3 تولہ، خشخاش 2 تولہ ان سب کو پیس کر چنے کے برابر گولیاں بنالیں 1 گولی صبح دوپہر شام پانی سے استعمال کریں۔ انشاء اللہ فائدہ ہوگا۔

(س) جناب حکیم صاحب میں کافی عرصے سے پرانے نزلے میں مبتلا ہوں کافی علاج کروایا مگر کوئی فائدہ نہیں ہوا برائے مہربانی کوئی اچھا سا نسخہ بتائیں۔ ریحانہ نی ملی پنو عاقل۔

(ج) بیٹی آپ تلی ہوئی اور ترش چیزوں سے پرہیز کریں۔

نسخہ :۔ دال چینی، جلوتری، جائفل، عود، لونگ ہر ایک 1 تولہ کچلہ مدبر 2 تولہ عرق اجوائن میں سفوف کرنے کے بعد بھگو کر خشک ہونے پر ایک ایک رتی کے برابر گولیاں بنالیں ایک گولی صبح دوپہر شام عرق سونف سے استعمال کریں۔

اگر آپ کو ادویات تیار کرنے میں دشواری پیش آئے تو
یہ ادویات تیار حالت میں ہم سے منگوائیں
المحمدی طبی شفاخانہ مسان روڈ روہڑی۔

ایڈیٹر ماہنامہ 'سائنسی جان' کا ایک ترقی پسند، مزدور دوست تنظیم PILER پائلر کے نو تعمیر شدہ پائلر کمپلیکس کا دورہ۔

30 جولاء 2000ء کو ایک تنظیمی نشست میں شریک ہونے کیلئے ڈاکٹر صبغت اللہ انڈھڑ ایڈیٹر ماہنامہ سائنسی جان گلشن معمار میں واقع میں پائلر کمپلیکس تشریف لے گئے۔ اجلاس کے وقفے کے دوران پائلر کے اکابرین جناب غلام کبریا صاحب اور جناب شرافت علی کے ساتھ ملاقات ہوئی۔ جنھوں نے بڑے تفصیل کے ساتھ پائلر کے متعلق آگاہ کیا۔ پائلر جو پاکستان انسٹی ٹیوٹ آف لیبر ایجوکیشن اینڈ ریسرچ کامخفف ہے۔ اس کا قیام شیر شاہ کراچی کے علاقے میں 1982 عمل میں آیا تھا۔ اس وقت وہ ایک چھوٹے سے دفتر میں تھا۔ لیکن پائلر کے ورکرز کی انتھک جدوجہد اور محنت کا نتیجہ ہے کہ صرف اٹھارہ سال کے کم عرصے میں وہ ایک شاندار اور وسیع وعریض کمپلیکس کی صورت میں مزدوربچوں اور محنت کش خواتین وحضرات کی تعلیم و تربیت میں منھمک اور مصروف ہے۔

جناب غلام کبریا نے دوران گفتگو بتایا کہ آج یہ روایت نکل چکی ہے کہ جو بھی تنظیم انسانی ھمدردی اور سماجی خدمت کا کام سرانجام دیتی ہے ایک طبقہ خواہ مخواہ انھیں تنگ کرنے کی لئے بے جاالزامات لگانا شروع کرتا ہے۔ یہ صحیح ہے کہ کچھ رفاھی ادارے خرد برد کرتے ہوں۔ لیکن ہمارے ادارے کو یہ اعزاز حاصل ہے کہ ھر چیز کا حساب موجود ہے اور باقاعدہ سالانہ سرکاری طور پر آڈٹ ہوتا ہے پائلر کا شمار ملک کی ان چند غیر سرکاری تنظیموں میں ہوتا ہے جو مزدوروں کے حقوق ان کی تعلیم وتربیت کے لئے ایک منظم طریقے سے کامیابی سے عمل کر رہی ہے۔

ملاقات میں اور لوگون کے علاوہ مولانا عبید اللہ بھٹو صدر جمعیۃ علماء سندھ مولانا شبیر احمد، مولانا عبد اللہ لغاری وغیرہ بھی شریک تھے۔

"SCIENCE"

ارم قریشی (بی ایس سی فائنل) ڈگری کالج روہڑی

ہماری زندگی میں سائنس کی اہمیت بہت زیادہ ہے، سائنس کا علم ما قبل از تاریخ ہی شروع ہوگیا تھا پہلے سائنس کی دو شاخیں تھیں پہلی طبعی سائنس اور دوسری حیاتیاتی سائنس لیکن اب سائنس نے اس قدر ترقی کی ہے کہ سائنس کو مزید شاخوں میں Divide کر دیا گیا ہے جیسے طبعیات فلکیات، کیمیا، وغیرہ میں دنیا کے کونے کونے میں سائنسدانوں کی دریافت اور کاوشوں سے سائنس نے خوب ترقی کی، اسلئے ہم یہ کہہ سکتے ہیں کہ سائنس، انسانیت کی میراث ہے۔

سائنس کی تاریخ میں Thales کو First Scientist سمجھا جاتا ہے۔ وہ یونان کے شہر Maltus میں 630 قبل عیسوی میں پیدا ہوئے Thales نے آرکیٹیکچر اور جیومیٹری کا علم حاصل کیا۔ پھر ریاضی کی تحقیق دریافت کی پھر دوسرے Pathagorous Scientist انہوں نے ریاضیاتی علم میں کافی اضافہ کیا، پھر Euclid سائنسدان جنہوں نے جیومیٹری کے اصول بنائے، جس کو ہم آج بھی پڑھتے ہیں۔ ان کے علاوہ ارشمیدس سائنسدان جنہوں نے ایک ایسی مشین ایجاد کی جو بحری جہاز میں پانی خارج کرنے میں استعمال ہوتی، ان کے علاوہ ارشمیدس نے لیور کے لوڈ فلکرم اور ایفرٹس Efforts کے درمیان ریاضیاتی تعلق مساوات معلوم کیں۔ ان تمام سائنسدانوں کے علاوہ بھی مسلمان سائنسدانوں نے بھی سائنس کو ترقی دینے میں بھرپور اضافہ کیا جیساکہ ابوالحسن الہیثم نے طبعیات، ریاضی، انجنیرنگ، فلکیات اور ادویات کے مایہ ناز محقق تھے، البیرونی:۔ جنہوں نے ریاضی موسمیات، طبعیات، جغرافیہ، تاریخ، ثقافت وتہذیب حیاتیات، آثار قدیمہ، ارضیات اور کیمیا پر 150 سے بھی زیادہ کتابیں لکھیں، یعقوب الکندی:۔ انہوں نے علم موسمیات کثافت ضافی اور موجوں پر کتابیں لکھیں، ان تمام سائنسدانوں کے علاوہ بھی بہت سے اور سائنسدان ایسے ہیں جو سائنس کو فروغ دینے میں مصروف ہیں۔

ہماری زندگی میں سائنس کی بہت زیادہ اہمیت ہے وہ ایسے کہ ہمارے گھروں میں تمام ضروریات کی مختلف چیزیں جو ہم روزمرہ استعمال کرتے ہیں۔ اور جن سے فوائد حاصل کرتے ہیں یہ سب سہولیات ہمیں سائنس کی بدولت حاصل ہیں، جیساکہ پنکھا، فرج اور دوسری چھوٹی بڑی مختلف سائنسی ایجادات جو کہ ہمارے لیے ایک اہم اور ضروری جز اختیار کر گئیں ہیں سائنس کی ایجادات نے تعلیم میں بھی ایک بڑا اہم Role پلے کیا ہے جیساکہ کمپیوٹر وغیرہ۔ کمپیوٹر بھی آج سائنس کی ایسی عظیم ایجاد ہے جس سے ہزاروں طالب علم نوجوان مستفید ہورہے ہیں، ان کے علاوہ سائنس کی ایجادات میں روبوٹ اور ٹیکنیکس مشین بھی ہے جو انسانوں کی سہولیات اور وقت کو بچانے کے لیے ایجاد کی گئی ہیں۔

بچوں میں مطالعے کی عادت!

مطالعہ بچوں کی دماغی صلاحیت میں اضافہ کرتا ہے

دنیا میں کون ہے جس کی خواہش نہیں کہ وہ کسی نہ کسی شعبے میں ترقی کرے؟ آپ کی بھی یہی خواہش ہوگی مگر سوال یہ ہے کہ محض سوچنے اور خواہش کرلینے سے کیا ہوتا ہے؟ اس کے لئے بہت پاپڑ بیلنا پڑتے ہیں، بہت سی قربانیاں دینا پڑتی ہیں۔ جو لوگ زندگی میں کچھ کرنا چاہتے ہیں، کچھ بننا چاہتے ہیں ان کے لئے محنت اور منصوبہ بندی ناگزیر ہوا کرتی ہے۔ اس سلسلے میں مطالعہ مرکزی کردار ادا کرتا ہے۔

مختلف موضوعات پر مطالعہ کرنے سے ذہن وسعت پذیر ہوتا ہے، خیالات کو بلند اور متوازن کرنے میں مدد ملتی ہے۔ اگر آپ چاہتی ہیں کہ آپ کے بچوں میں زندگی کا بہتر شعور پیدا ہو اور وہ خود کو بہتر معیار زندگی کے لئے تیار کریں تو اس کے لئے ناگزیر ہے کہ ان میں مطالعے کی عادت پیدا کی جائے۔ مطالعے سے ان کا ذہن کھلے گا، بہت سے معاملات میں وہ واضح موقف اختیار کرسکیں گے اور یوں ان میں حالات کو بہتر طور پر سمجھنے کا شعور پیدا ہوگا۔ مطالعہ انسان کو واضح رائے کا حامل ہونے میں مدد دیتا ہے۔

12 سالہ اشرف عام طور پر گھر پر اپنا زیادہ تر وقت ٹی وی دیکھنے میں گزار دیتا ہے۔ وہ کتابوں میں دلچسپی نہیں لیتا۔ کیوں؟ "اس لئے کہ وہ بہت خشک ہوتی ہیں۔"

سلمٰی عنایت علی کہتی ہیں۔ "میرے بچے کتابیں پڑھنے میں دلچسپی نہیں لیتے۔ میں چاہتی ہوں کہ وہ مطالعے کے شوقین ہوں مگر وہ اس طرف آتے ہی نہیں۔"

ٹھہریئے! غور کیجئے۔ عام طور پر بچے مطالعے سے اس لئے کتراتے ہیں کہ کتابوں سے ان کا تعارف کرایا ہی نہیں گیا ہوتا۔ والدین پر یہ ذمہ داری عائد ہوتی ہے کہ وہ ان میں مطالعے کی عادت پیدا کریں۔ اگر وہ بچوں کو کتابیں لاکر دیں گے اور ان میں کتابوں سے رغبت پیدا کریں گے تو رغبت پیدا ہوگی۔

بچے ٹی وی کس لئے دیکھتے ہیں کہ ان کے نزدیک اس میں آسانی یہ ہے کہ محنت نہیں کرنا پڑتی۔ ٹی وی سیٹ آن کیجئے اور اس کے سامنے بیٹھ جایئے، بس، ذہن پر زیادہ زور بھی نہیں پڑتا۔ دوسری طرف کتابوں کا پڑھنا طبیعت پر تھوڑا سا گراں گزرتا ہے۔ مگر اس میں فائدہ زیادہ ہے۔

عام طور پر ٹی وی پروگرام خواندگی کے نچلے معیار کو ذہن میں رکھ کر تیار کئے جاتے ہیں۔ تاکہ سبھی لوگ اس سے بہتر طور پر مستفید ہوں۔ بچوں کے لئے ایسے پروگراموں میں کام کی باتیں بہت کم ہوتی ہیں۔ اور پھر اس بات کو بھی ذہن میں رکھئے کہ بچے کو ذہن کی وسعت کے لئے نت نئی چیزوں کے پڑھنے کی ضرورت ہوتی ہے۔ ٹی وی پروگرام اس ضرورت کو پورا نہیں کرتے۔

بچوں کو مطالعے کی طرف مائل کرنے کی ایک موثر صورت یہ ہے کہ سالگرہ کے تحفے کے طور پر انہیں کتابیں دی جائیں۔ بچوں کو کہانیاں اچھی لگتی ہیں۔ اگر انہیں کہانیوں کی کتابیں دی جائیں تو وہ زیادہ ذوق وشوق سے پڑھتے ہیں۔ مگر محض تحفہ دینے سے بات نہیں بنتی۔

ضروری ہے کہ بچوں کو خود کچھ پڑھ کر سنایا جائے، کچھ ان سے سنا جائے، اس صورت میں ان کی حوصلہ افزائی بھی ہوتی ہے۔

کہانی کی کتاب بچے کے ذہن کو جلا بخشنے میں اہم کردار ادا کرتی ہے۔ اس سے وہ سوچنا سیکھتا ہے۔ آپ بھی اگر چاہتی ہیں کہ آپ کے بچے کا ذہن وسعت سے ہم کنار ہو تو اسے مطالعے کی جانب مائل کیجئے۔

آج کل بازار میں بچوں کے لئے بہت سی کتابیں دستیاب ہیں۔ بک اسٹالز پر بچوں کے رسالے باآسانی مل جاتے ہیں۔ بڑوں کے رسالوں اور اخبارات میں بھی بچوں کے لئے خصوصی صفحات مختص ہوتے ہیں۔ مطلب یہ کہ اگر آپ کی خواہش ہے کہ آپ کا بچہ مطالعہ کرے تو اسے ذہن میں رکھ کر تیار کئے جانے والے مواد کی کوئی کمی نہیں۔ مشکل ہے تو صرف یہ کہ انہیں پڑھنے کے لئے کیا یا جائے۔

بچوں کو ایسی کتابیں بہت اچھی لگتی ہیں جن میں رنگین تصاویر ہوں یا مواد رنگین پیش کیا گیا ہو، بازار میں آپ کو بہت سی باتصویر کتابیں مل سکتی ہیں۔ عام طور پر نان فکشن یعنی معلوماتی کتابیں رنگین تصاویر سے مزین ہوتی ہیں۔ ان تصاویر کے ذریعے بھی بچوں کو بہت کچھ سیکھنے میں مدد ملتی ہے۔ وہ نئی باتوں کو منفرد انداز سے سیکھنا چاہتے ہیں۔ رنگین کتابوں میں ان کے لئے زیادہ کشش گلیمر کے باعث ہوتی ہے۔

اردو اور انگریزی میں بچوں کے لئے لکھی گئی نظم اور نثر کی کتابوں کی کوئی کمی نہیں۔ بچوں کو نظمیں بہت اچھی لگتی ہیں، بہت چھوٹی عمر کے بچوں کو نظموں کے ذریعے کوئی بھی مشکل سبق آسانی سے یاد کرایا جاسکتا ہے، سکھایا جاسکتا ہے۔

گروپ کی شکل میں بچے نظمیں پڑھتے ہیں، گاتے ہیں، ان سے لطف اندوز ہوتے ہیں۔ اسی طرح اگر انہیں نظموں کی کتابیں مہیا کی جائیں تو وہ زیادہ ذوق وشوق سے پڑھتے ہیں۔ دیکھا گیا ہے کہ بچے جب بھی کوئی نئی چیز پڑھتے ہیں تو اسے لہرا کر، جھوم کر یاد کرنے کی کوشش کرتے ہیں۔ نظم کا مجموعی تاثر بچوں کے ذہن پر زیادہ تیزی سے اثر انداز ہوتا ہے۔ اگر نظموں کی رنگین کتابیں پڑھنے کو ملیں تو بچوں کی خوشی کا کوئی ٹھکانا نہیں رہتا اور اگر نظمیں معیاری ہوں تو ان کے ذہن کو واضح راہ پر گامزن ہونے میں مدد ملتی ہے۔ اس سلسلے میں سب سے زیادہ اہم بات یہ ہے کہ آپ کو ان کے لئے مواد کے انتخاب سے کس حد تک دلچسپی ہے اگر آپ ان کے لئے معیاری مواد منتخب کریں تو ان میں بہتر مطالعے کی عادت پروان چڑھے گی۔

ماهوار "حياتي" ڪراچي
تان شڪريہ سان
ورتل

ائٽمي ڌماڪن بعد پاڪستان ۾ غربت جو حساب ڪتاب

ملڪ جي اڳوڻي نگران وزيراعظم معين الدين قريشي ۽ ناماياري اقتصادي ماهر حفيظ پاشا جي سرپرستيءَ ۾ ڪم ڪندڙ اداري "سوشل پاليسي اينڊ ڊيولپمينٽ سينٽر" پاران پاڪستان ۾ ائٽمي ڌماڪن بعد ملڪ جي معيشت تي پيل اثرن متعلق هڪ جائزياتي رپورٽ پڌري ڪئي وئي آهي. رپورٽ ۾ چيو ويو آهي تہ ائٽمي ڌماڪن بعد پاڪستان ۾ ناڻي واڌ جي شرح ۾ 6 سيڪڙو تائين اضافو ٿيو آهي. جنهن سبب ملڪ ۾ غربت وڌڻ جو خدشو آهي. اندازو آهي تہ ملڪ جي مجموعي آباديءَ مان 1.5 سيڪڙو يعني تقريباً 20 لک وڌيڪ ماڻهو اڳ موجود غريبن جي انگ ۾ شامل ٿيندا. جڏهن تہ واضح امڪان اِهي آهن تہ ايندڙ پنجن سالن ۾ آباديءَ جو تقريباً 3.5 سيڪڙو يعني تقريباً 50 لک ماڻهو غريبن جي لسٽ ۾ شامل ٿي ويندا.

رپورٽ ۾ ائٽمي ڌماڪن بعد پاڪستان ۾ وڌندڙ اقتصادي بحران ۽ غربت جي الڳن اکرن جو حساب ڪتاب پيش ڪندي چيو ويو آهي تہ، پاڪستاني عوام جي ساليانِي آمدنيءَ ۾ مختصر مدت يعني پهرئين سال (99-1998ع) لاءِ 400 روپين ساليانو جي ڪمي واقع ٿيندي، جڏهن تہ ڊگهي مدت لاءِ 1600 روپيا ساليانو جي ڪوٽ متوقع آهي. جي ڊي پي ۾ ساليانِي 12-ارب روپين جي ڪوٽ جو اندازو آهي. جيڪو سن 3-2002ع تائين 41 ارب رپين تائين پهچي ويندو. ايندڙ پنجن سالن ۾ روزگار جي موقعن ۾ ساليانو 5 لکن کان مٿي ڪوٽ ٿيندي. ڪاڻ پيڻ جي اڳهن ۾ واڌ ۽ آمدنيءَ ۾ گهٽتائيءَ سبب عوام جي صحت بہ بدترين نموني متاثر ٿيندي.

حفاظتي پروگرامن ۾ ڪميءَ سبب اڻپوري خوراڪ ۽ بيمارين جو شڪار ٻارڙن جي انگ ۾ 4 سيڪڙي تائين اضافو ٿي ويندو، يعني وڌيڪ 4 لک ٻارڙا خوراڪ جي ڪوٽ ۽ بيمارين جو شڪار ٿي ويندا. مجموعي طور تي چئي سگهجي ٿو تہ ائٽمي ڌماڪن بعد پاڪستان کي انتهائي ڳري قيمت ادا ڪرڻي پوندي، جنهن جي نتيجي ۾ ملڪ ۾ غربت، بک ۽ بيروزگاري جنم وٺندي.

مختصر مدت (پهرئين سال ۾ پوندڙ اثر)	ڊگهي مدت (پنجن سالن ۾ پوندڙ اثر)
ملڪ جي مجموعي پيداوار ۾ 2 ارب رپين جي ڪوٽ ٿيندي.	61 ارب رپين جي ڪوٽ ٿيندي.
في ڪهر حقيقي آمدنيءَ ۾ ساليانو 400 رپين جي ڪوٽ ٿيندي.	1600 رپين جي ڪوٽ ٿيندي.
قرضي خرچن ۾ 12-ارب رپين جي ڪوٽ ٿيندي.	43-ارب رپين جي ڪوٽ ٿيندي.
80 هزار ماڻهو بيروزگار ٿيندا.	7 لک ماڻهو بيروزگار ٿيندا.
غريبن جي لسٽ ۾ 20 لک ماڻهن جو اضافو ٿيندو.	غريبن جي لسٽ ۾ 50 لک ماڻهن جو اضافو ٿيندو.
تعليميافتہ بيروزگارن جو انگ 16 هزارن تائين پهچندو.	2 لکن تائين پهچندو.
6 لک وڌيڪ ٻارڙا اڻپوري خوراڪ جو شڪار ٿيندا.	6 لک 80 هزار ٻارڙا اڻپوري خوراڪ جو شڪار ٿيندا.

●●●

ڪاغذ

ڊاڪٽر ميمڻ عبدالغفور سنڌي

”ڪاغذ“ بنيادي طرح فارسي زبان جو لفظ آهي، جنهن جي لغوي معنيٰ آهي، پرچو، پنو، چٺي، قرطاس يا ورق. اصطلاحي زبان ۾ تحرير نامہ يا دستاويز بہ ان کي چئبو آهي. عام محاوري طور، کنڊو يا ليکو بہ انهيءَ لاءِ استعمال هيٺ اچي ٿو.

”ڪاغذ“ جي ابتدا ڪڏهن ٿي ۽ ڪنهن ڪئي؟ انهيءَ سوال جي جواب لاءِ ڪافي کوج بعد، آخر انهيءَ نتيجي تي پهتا آهيون، تہ ”ڪاغذ“ يوسف عليه السلام جي زماني ۾، مصر ۾ ايجاد ٿيو هو. جيڪو موجوده ڪاغذ جي شڪل کان بلڪل مختلف هو ۽ ڪانهن جي ٻوڙي مان تيار ڪيو ويندو هو.

آڳاٽي زماني ۾، جڏهن ماڻهوءَ تهذيب طرف توجہ ڏنو، تہ کيس تحرير جي فن جي ڄاڻ بہ حاصل ٿي. هن، پنهنجي ياد داشت کي ايندڙ وقت لاءِ سانڍڻ شروع ڪيو. انهيءَ لاءِ پٿرن، پراڻن ڪپڙن، جانورن جي چمڙن، چوڏن، ڪاٺ جي تختين، گلن، مٽيءَ جي مهرن ۽ وڻن جي پنن وغيره تي پنهنجي لکت کي محفوظ ڪيو ويندو هو. آهستي آهستي يورپ ۾ ڪاٺ جي چوڏن کي باقاعده ڪاغذ جي شڪل ۾ ناهي، تحرير نامہ جوڙيا ويا. ۽ انهن کي ”باڪ“ سڏيو ويو. پائنجي ٿو، تہ موجوده ”بڪ“ (Book) انهيءَ لفظ جي بگڙيل صورت آهي. ڪاٺ جي سنهن تهن سان گڏ وڻن جا پن بہ هن ضرورت لاءِ ڪتب آيا. لکڻ لاءِ ڪپڙو بہ ڪڏهن ڪڏهن استعمال ٿيڻ لڳو.

موجوده ڪاغذ جي ابتدا، چيني ماڻهن جي ايجاد آهي. عيسوي سن جي آغاز سان، شائي لون نالي چيني ١٠۵ ع ۾ ڪاغذ تيار ڪيو. هن، بانس جي اندرين کَپ کي ڪٽي، ڪيهہ جيان نرم ڪري، سڪائي، سنهين چادرن جي شڪل ۾ ڪاغذ تيار ڪيو. جيڪو پوءِ لکڻ جي لائق لڳو.

عربن جي ايامڪاريءَ ۾، هي هنر عام ٿيو. عيسوي سنين صديءَ ۾، ڪاغذ جو پهريون ڪارخانو سمرقند ۾ قائم ٿيو. جنهن باقاعده ١٣۴هہ (۷۵١ع) ۾ پنو هٿ سان تيار ڪيو. جلد ئي اسپين جي مسلمانن انهيءَ فن کي مستقل طور، تي روزگار جو ذريعو بنايو. يورپ ۾ بہ ڪاغذ جي جڳهي دستيابي شروع ٿي وئي.

ڪاغذ جا ان زماني ۾ ڪيترائي قسم بيان ڪيا وڃن ٿا. جهڙوڪ، ”جعفري“ (جعفر البرمڪي جي نالي سان) ”سليماني“ (سليمان بن رشيد جي نالي سان)، ”طاهري“ (ساساني بادشاهہ طاهر جي نالي سان) ”طلحي“ (طاهر خاندان جي مشهور بادشاهہ، طلحہ بن طاهر جي نالي سان) ۽ ”فرعوني“ (مصر جي ناميارې بادشاهہ فرعون جي نالي سان) وغيره.

سمرقند جي ڪارخاني ۾، مشينن تي تيار ٿيل ڪاغذ ٻين ملڪن ۾ بہ تيار ٿيڻ لڳو. سال ١۷٨هہ (۷٩۴ع) ۾، جعفر البرمڪي، بغداد ۾ ڪاغذ جو هڪ ڪارخانو لڳايو. ٿوري عرصي بعد، تهامہ ۽ مصر ۾ ڪارخانہ قائم ٿيا. هينئر ڪاغذ جي پراڻن نمونن کي ترڪ ڪري، نئين طريقي وارو ڪاغذ ناهيو ويو. اهڙيءَ طرح المغرب، ايران، طرابلس، حماة، دمشق، شاطبہ (هسپانيہ) طبريہ، طرابلس، منبجَ ۽ هندستان ۾ ڪاغذ جوڙڻ جا ڪارخانا لڳي ويا. جلد ئي آذربائيجان ۾ هڪ بهترين ڪارخانو ڪم ڪرڻ لڳو. هتي ڪاغذ جو نالو ”ڪتان“ رکيو.

ٻي مهاڀاري لڙائيءَ کان ٿورو اڳ، مشرقي ملڪن ۾ بہ ڪاغذ جو واهپو وڌي ويو. جتي سمورو ڪاغذ يورپ جي ملڪن مان تيار ٿي پهچندو هو. مشينن تي تيار ٿيل ڪاغذ سفيد، سنهو ۽ عمدو ملڻ لڳو.

پراڻي زماني ۾ ڪاغذ، گهڻي ڀاڱي اڳڙين مان ناهيو ويندو هو. جنهن کي بدلائي ڪانين، ککن ۽ گاهہ وغيره مان ناهڻ جو ڪامياب تجربو ڪيو ويو. هندستان ۾ ”مڃ“ جو گاهہ گهڻو ٿئي ٿو، جيڪو ڪاغذ ناهڻ ۾ ڪم اچي ٿو. هينئر تہ دنيا جي هر ملڪ ۾ ڪاغذ جا ڪارخانا، عام جام آهن، ۽ هن فن، صنعت جي حيثيت حاصل ڪري ورتي آهي.

سنڌ ۾ ڪاغذ ناهڻ جي سکيا، بغداد کان عباسي دور ۾ حاصل ٿي آهي. هن کان اڳ ڪاغذ جو ڪم ڪپڙي کان ورتو ويندو هو. مغل بادشاهہ اڪبر (١۵۴٢ع ١٦٠۵ع) جي ايامڪاريءَ ۾، لاڙڪاڻي ۾ ڪاغذ جوڙڻ جو ڪارخانو قائم ٿيو. جتي نهايت بهترين ۽ عمدي قسم جو ڪاغذ تيار ٿيڻ لڳو. سنڌ ئي پوءِ، ميرن جي دور ۾، ڪنڊيارو هن ڌس ۾ پڌرو ٿيو. ڪراچي، جنهن هن وقت بين الاقوامي حيثيت حاصل ڪئي آهي، اها ان وقت ڳوٺ جي شڪل ۾ آباد هئي. سمنڊ

جي ڪناري تي وڏي پٽ ڪنيل هئي. جنهن ۾ ٻہ وڏا دروازا (ڪارو در ۽ منو در) پيل هئا. ڪوٽ جي اندر هڪ بازار مشهور هئي جنهن کي "ڪاغذي بازار" سڏجي ٿو. جيڪا اڃا تائين ساڳئي نالي سان نمايان آهي. هن تاريخي بازار جي نالي مان معلوم ٿئي ٿو، تہ هتي ڪاغذ جو وڏو واپار ٿيندو هو.

انگريزن جي آمد تائين، ڪنڊيارو ۽ لاڙڪاڻو ڪاغذ جي صنعت ۾ اڳرا هئا. اڻويهين صديءَ جي وچ ڌاري سنڌ ۾ چار پيا ڪارخانا بہ لڳايا ويا. جنهن ڪري ڪنهن حد تائين ديسي ڪاغذ دستياب ٿيندو رهيو. ويهين صديءَ جي اوائل ۾ هن صنعت کي سرڪاري سهڪار ملڻ سان خاصي پذيرائي ملي. مقامي ڪاغذ کي فروغ ڏيڻ لاءِ، حيدرآباد جي هندو، ڪنول سنگ آڏواڻي، ڪاغذ جو واپار دهلي، ڪراچي، ڪلڪتو ۽ لاهور تائين وڌائي ڇڏيو.

ورهاڱي ڪانپوءِ ڪاغذ جي صنعت اڃا بہ تيزيءَ سان ترقي ڪئي. هن وقت بهتر کان بهتر ڪاغذ پاڪستان ۾ بہ تيار ٿي رهيو آهي، ۽ اپتري مقدار ۾ موجود آهي، جو هزارين ڪتاب روزانو ڇپجڻ ڪانپوءِ بہ اضافي مقدار ۾ ڪاغذ موجود آهي. قوي اميد آهي، تہ مستقبل قريب ۾ اڃا بہ هيءَ صنعت تيزيءَ سان ترقيءَ جون منزلون طئي ڪندي رهندي.

آواز جي گدلاڻ (گوڙ)

انيلا علي سومرو

آواز زندگيءَ جي علامت آهي. تازو ڄاول ٻار پنهنجي روئڻ جي ڪري نارمل سمجهيو وڃي ٿو. هو پنهنجي روئڻ سان پنهنجي هجڻ جو اعلان ڪري ٿو. پرجديد دور جي انسان، ٻين شين سان گڏ، آواز جهڙي روماني شي کي هڪ مسئلو بڻائي ڇڏيو آهي.

آواز توانائيءَ جو هڪ قسم آهي. جيڪو هوا، پاڻيءَ ۽ نهرن جسمن وسيلي لهرن جي شڪل ۾ پکڙجي ٿو. ۽ ڪنهن سخت شي جي لرزش جي ڪري وجود ۾ اچي ٿو. آواز هوا کان خالي وٿيءَ (vacume) مان لنگهي نٿو سگهي.

اذان جي آواز کان وٺندي جهرڪيءَ جي چون چون، ڳائڻ، ڳالهائڻ، پاڻيءَ جي وهڪري، گاڏيءَ جي پريشر هارن، جانورن جي آواز، ۽ سڪل پنن جي سرسر تائين، انيڪ آواز روزانو اسان جي سماعت تائين پهچن ٿا.

اهي آواز جيڪي ڪنن کي چڀن، دماغ کي اٿوٿنڊڙ لڳن ۽ ان کي ٿڪائي ڇڏين. تن کي "گوڙ" چئبو آهي.

اوهين جيڪڏهن هلڪو ڦلڪو ميوزڪ، هلڪي آواز ۾ ٻڌندا تہ اوهان کي فرحت ۽ تازگيءَ جو احساس ٿيندو، پر جيڪڏهن اوهين ڪنهن فنڪشن ۾ ڪنهن پاپ سنگر کي ايڪوساؤنڊ تي ٻڌندا تہ پوءِ اوهان کي پڪ سان مٿي جي سور جي گوري کائڻي پوندي.

آواز جي توانائيءَ (intensity of sound) کي ڊيسيبل (dB) ۾ ماپيو ويندو آهي.

عام طرح ماڻهو 20 کان 100 ڊيسيبل وارو آواز ٻڌي ۽ برداشت ڪري سگهندو آهي. 85 ڊيسيبل واريءَ حد وارو آواز 50 ڪلوواٽ تي هلندڙ موٽر جي برابر آهي. سائنٽ واري ماحول ۾ سئي ڪرڻ جو آواز 10 dB آهي. باغن، سمهڻ وارن ڪمرن ۽ لئبريرين ۾ 20 dB کان 40 dB آواز پيدا ٿئي ٿو. 50 dB کان 90 dB وارن آوازن کي گوڙ چئبو. پر اهي آواز جن جي 20 dB frequency هجي، اهي گوڙ نہ آهن.

گوڙ جي گدلاڻ جا ڪارڻ

جديد دور ۾ ملن ۽ فئڪٽرين جي مشين جا گرڙاٽ ۽ چمنين ۾ ٻاڦ جا شوڪاٽ گوڙ پيدا ڪن ٿا.

صنعتي علائقن کان پري، عام روزمره جي زندگيءَ ۾ موٽرن ۽ رڪشائن جا آواز، بسن ۽ ٽرڪن جي پريشر هارنن جا آواز، ريل گاڏين جي هلڻ جا آواز، هوائي جهازن جي لهڻ ۽ اڏامڻ جا آواز، وغيره، گوڙ پيدا ڪن ٿا. جيٽ جهاز کان عام مسافر بردار جهاز جو آواز 150 dB کان 120 dB ٿيندو آهي.

انڪانسواءِ، گهرن ۾ ٽي وي ۽ ٽيپ رڪارڊر وڏي آواز ۾ هلائڻ، جنريٽرن، پاڻيءَ جي مشينن وغيره بہ آواز جي گدلاڻ ۾ واڌارو آندو آهي.

گوڙ جا اثر

(۱) ٻڌڻ جي صلاحيت تي اثر

گوڙ انسان جي ٻڌڻ جي صلاحيت تي اثر انداز ٿئي ٿو. جيڪڏهن ڪو ماڻهو 90 ڊي بي گوڙ ۾ 30 سال ڪم ڪندو تہ نيٺ ٻوڙ ٿي ويندو.

(۲) ذهن تي اثر

مسلسل گوڙ ۾ رهڻ جي ڪري ماڻهو ذهني دٻاءَ ۽

مونجهارن جو شڪار ٿيو وڃي. گوڙ بلڊ پريشر تي اثر انداز ٿئي ٿو ۽ اڪثر هاءِ بلڊ پريشر جي تڪليف ٿيو پيو. چڙ، ڪاوڙ ۽ ٻيون اهڙيون نفسياتي تڪليفون ٿيو پون.

(۳) عام جسماني صحت تي اثر

گوڙ جي گدلاڻ جي ڪري ماڻهوءَ کي صحيح نموني سان آرام نٿو ملي، جنهنڪري جسم ۾ خشڪيءَ سبب شريانون سوڙهيون ٿيو وڃن ۽ دل ۽ دماغ ڏانهن ويندڙ رت جي مقدار اڻپورو پهچي ٿو.

گوڙ جي گدلاڻ هاضمي تي اثر انداز ٿئي ٿي ۽ سيني جو ساڙو پڻ پيدا ٿئي ٿو.

گوڙ جي گدلاڻ تي روڪ

گوڙ جي گدلاڻ کي روڪڻ لاءِ نه فقط اجتماعي پر انفرادي سطح تي اپاءَ وٺڻ جي به ضرورت آهي. هيٺ بيان ڪيل طريقن سان گوڙ جي گدلاڻ تي روڪ وجهي سگهجي ٿي.

(الف) اسڪولن ۽ اسپتالن کي ”خاموش علائقو“ silence zone قرار ڏيئي، انهن جي ڀرپاسي ۾ گاڏين جي هارن ۽ هوٽلن تي رڪارڊنگ سميت، هر قسم جي گوڙ پيدا ڪندڙ شين تي پابندي وجهجي.

(ب) عام ماڻهو پنهنجين گاڏين جون مشينون صحيح رکن ۽ وقت بوقت انهن جي مرمت ڪرائين ته جيئن انجڻين جو گوڙ نه ٿئي. هر قسم جون گاڏيون، سخت ضرورت بنا، هارن وڄائڻ کان پاسو ڪن.

(ٻ) ڪارخانن ۾ گوڙ ڪندڙ مشينن کي لرزش جذب ڪندڙ (vibration absorbing) بنيادن تي بيهاريو وڃي ۽ مشينن کي اهڙين عمارتن ۾ رکيو وڃي، جن جي ڀتين ۽ ڇتين ۾ آواز جذب ڪندڙ مادا استعمال ٿيل هجن.

(پ) ملن ۽ ڪارخانن ۾ ڪم ڪندڙ عملي کي آواز گهٽائيندڙ اوزار ايئرمف (earmuff) يا ايئر پلگ (ear plug) ڏنا وڃن.

(ڀ) رستن جي ڪنارن کان ۽ صنعتي علائقن (Industrial zones) جي چوڦير، گهڻي کان گهڻا وڻ پوکيا وڃن. وڻن ۾ آواز کي جذب ڪرڻ جي صلاحيت هوندي آهي.

(ت) ان ڪانسواءِ، عام ماڻهو گهر ۾ ريڊيو ۽ ٽي وي گهٽ آواز ۾ هلائين، ۽ گهر ۾ هلندڙ موٽرون، جهڙوڪ پاڻيءَ جو موٽر، واشنگ مشين وغيره مرمت ڪرائيندا رهن ته جيئن گهٽ کان گهٽ گوڙ پيدا ٿئي.

ماهوار ”حياتيءَ“ جي ٿورن سان.

دمو (دم جي بيماري)

ترجمو: شعيب احمد انڙ

(دم جي بيماري جي باري ۾ ذهن ۾ اڀرندڙ ڪجهه سوال ۽ انهن جا جواب)

اڄ ڪلهه دنياجي گهڻن ملڪن ۾ دمو هڪ عام مرض آهي. جيڪو مسلسل وڌي رهيو آهي. خاص طور تي نوجوان انهيءَ ۾ مبتلا ٿين ٿا جيڪي ان جي حملن جي شدت ۽ گهٽائي جو شڪار ٿيندا آهن. هن بيماري جي باري ۾ هتي اهي سوال ۽ انهن جا جواب پيش ڪيا وڃن ٿا جيڪي عام طور ذهن ۾ اڀري سگهن ٿا.

سوال: دمي جا سبب ڪهڙا آهن؟

جواب: دمي جي عام حالت ۾ ساهه جي نالين ۾ سوزش ٿي ويندي آهي ۽ اهي سڄي وينديون آهن. هن بيماري جي نشانين ۾ کنگهه، خرخر سان ساهه کڻڻ، سيني جي جڪڙجڻ ۽ ساهه ٻرجي وڃڻ شامل آهن. هي مرض رات جو ڏاڍي تڪليف ڏيندو آهي هن جي اصل سببن کي ته ڪو به نه ڄاڻندو آهي پر ڪجهه ضروري شيون جيڪي هن جي وڌڻ ۾ مددگار ثابت ٿين ٿيون انهن مان سگريٽ نوشي، ٻين جي سگريٽ جو ڇڏيل دونهون، جانورن جا وار، مٽي جا ذرات، واري، لال بيگ، نزلي جا وائرس، ڪي کاڌي پيتي جون شيون سخت موسم وغيره شامل آهن.

سوال: جيڪڏهن ڪنهن جو پيءُ دمي جي بيماري جو مريض آهي ته ڇا ان جي اولاد کي به دمو ٿي سگهي ٿو؟

جواب: اهو ضروري نه آهي پر اهو مرض خاندان ۾ هلندڙ آهي ۽ ان مان ڇوڪرين جي مقابلي ۾ ڇوڪرا وڌيڪ متاثر ٿيندا آهن. جيڪڏهن ڪنهن کي ننڍي هوندي دمو ٿي وڃي ته وڏي هوندي ان جي 50% شفاياب ٿيڻ جا امڪان هوندا آهن.

سوال: جيڪڏهن ڪنهن کي دمو ٿي وڃي ته ڇا هو ايترا ڏينهن جيئرو رهي سگهي ٿو جو پنهنجي پٽن، پوٽن کي ڏسي سگهي؟

جواب: دمي جي مريضن لاءِ ڊگهي عمر ۽ خوشگوار زندگي جا ايترائي امڪان آهن جيترا ٻين صحتمند ماڻهن جي لاءِ پر ان جي لاءِ ضروري آهي ته دمي جو علاج مناسب طريقي

سان ڪرائيندا رهن. اهو تاثر غلط آهي تہ دمو موتمار بيماري آهي.

سوال: ڇا دمي جو علاج ٿي سگهي ٿو؟

جواب: ٻين ڪيترن ئي بيمارين وانگر دمي جو بہ ڪو قطعي علاج نہ آهي. پر پوري علاج نہ هجڻ باوجود دمي جا مريض جيڪڏهن مناسب علاج ڪرائيندا رهن تہ عام زندگي گذاري سگهن ٿا.

هن مرض ۾ ٻن طريقن سان علاج ٿي سگهي ٿو. هڪ تڪليف گهٽائڻ وارين دوائن جي ذريعي سان ۽ ٻيو طريقو انهن دوائن جي ذريعي جيڪي حملي کي دور ڪنديون آهن. سڀ کان زياده عام ۽ مؤثر علاج ساهہ کي سڌو سنئون ڦڦڙن تائين پهچائڻ آهي. سڌو سنئون اهو عمل پلاسٽڪ جي هڪ ننڍڙي اوزار انهيلر سان ٿي سگهي ٿو. هي طريقو نقصان کان بہ پاڪ آهي ۽ هي اوزار کيسي ۾ بہ رکي سگهي ٿو ۽ ضرورت جي وقت آساني سان استعمال ڪري سگهجي ٿو.

سوال: ڇا دوائن جو استعمال صرف ان وقت ڪجي جڏهن بيماري حملو ڪري؟

جواب: جڏهن دمو هلڪو هجي تہ مريض تڪليف گهٽائڻ واريون دوائيون استعمال ڪري سگهي ٿو. اهي ساهہ جي نالين کي کولينديون آهن جيڪي دمي جي حملي جي ڪري سوڙهيون ٿي وينديون آهن. پر جيڪڏهن ڪو ماڻهو مسلسل انهي تڪليف ۾ مبتلا آهي ۽ رات جو پريشان رهي ٿو تہ ان کي تڪليف هٽائيندڙ دوائن ڪانسواءِ دمي جي حملي کان محفوظ رکندڙ دوائن جو استعمال بہ ضروري آهي. اهي حفاظتي دوائون هر حالت ۾ روز استعمال ڪرڻ گهرجن.

سوال: جيڪڏهن ڪو دمي جي بيماري جون دوائون استعمال ڪري تہ ڇا هو انهن جو عادي ٿي ويندو آهي؟

جواب: نہ دمي جي بيماري لاءِ دوائون استعمال ڪرڻ سان ان جي عادي ٿيڻ جو امڪان نہ آهي.

سوال: ڇا ڪو ماڻهو دمي ۾ مبتلا هجڻ جي باوجود بہ راندين ۾ حصو وٺي سگهي ٿو؟

جواب: ها! اهو ڪيڏي سگهي ٿو بلڪ ان جي لاءِ راندين ۾ حصو وٺڻ ۽ ورزش ڪرڻ مفيد آهي. جو تہ راندين ۽ ورزش جي ذريعي ان جي صحت بهتر ٿيندي. ان جا پٺا مضبوط ٿيندا جنهن جي مدد سان اهو دمي جي حملي جو مقابلو وڌيڪ توانائيءَ وڌيڪ بهتر نموني سان ڪري سگهندو. جيڪڏهن ورزش جي دوران ساهہ کڻڻ ۾ تڪليف ٿئي تہ وڌيڪ احتياطي تدبيرون اختيار ڪرڻ گهرجن ۽ ورزش کان 15 منٽ پهريون حفاظتي دوائون استعمال ڪرڻ گهرجن.

سوال: ڇا دمي جي مريض الرجي روڪيندڙ انجيڪشن هڻي سگهجي ٿو؟

جواب: دمي جي مريض کي الرجي روڪيندڙ انجيڪشن (Injection) جو مشورو نہ ٿو ڏئي سگهجي اها سئي مخصوص حالت ۾ صرف ان وقت مفيد ٿي سگهي ٿي جڏهن دمي جو سبب ڪنهن خاص الرجي سان هجي. تنهن هوندي بہ ان مرض ۾ ڪوڙ ساريون تيزي پيدا ڪرڻ واريون شيون آهن. جن کان بچڻ لاءِ بيهوش ڪرڻ تمام ڏکيو ڪم آهي. جڏهن تہ موسم جي تبديلين يا ورزش جي سلسلي ۾ اهو تہ بالڪل ئي ناممڪن آهي.

سوال: ڇا دمو موسمي هوندو آهي؟

جواب: ها. ڪجهہ حالتن ۾ ائين هوندو آهي.

سوال: ڇا دمي جي شدت ۾ سڪون حاصل ڪرڻ جي لاءِ ماکي جو استعمال مفيد آهي؟

جواب: ممڪن آهي تہ ماکي ۾ ڪجهہ اهڙا جزا هجن جيڪي دمي جي شدت کي گهٽ ڪري سگهن. جيڪڏهن ڪو شخص ماکي کي استعمال ڪري رهيو آهي تہ اهو ان کي جاري رکي سگهي ٿو. پر صرف ماکي تي ڀاڙڻ صحيح نہ آهي. ماکي سان گڏ معالج جون تجويز ڪيل دوائون بہ استعمال ڪرڻ گهرجن.

تعليمي رپورٽ ——— لطف الله محمدي

مهراڻ ماڊل اسڪول پنو عاقل جي ميٽرڪ جي سالانہ امتحان ۾ سرسبي. مهراڻ اسڪول جي انتظاميہ کي واڌايون

سن 2000ع جي ميٽرڪ جي سالانہ امتحان ۾ مهراڻ ماڊل اسڪول جي شاگردن سو فيصد ڪاميابي ماڻي هڪ دفعو ٻيهر پاڻ مڃايو. سکر بورڊ جي ميٽرڪ جي سالانہ امتحان ۾ مهراڻ ماڊل اسڪول پني عاقل نہ صرف پوري بورڊ مان پهرين ۽ ٻي پوزيشن حاصل ڪئي آهي پر ان جو ڪو بہ شاگرد فيل بہ نہ ٿيو آهي. جڏهن تہ ڪيترن اسڪولن جا تہ بہ يا ٽي شاگرد بہ صرف هيٺين گريڊن ۾ ڪامياب ٿيا آهن. سکر بورڊ جي گزيٽ موجب پوري بورڊ 100 شاگرد مان A.I ۾ ڪامياب ٿيا جن مان مهراڻ ماڊل اسڪول جا 25 شاگرد A گريڊ ۾ B-80 گريڊ ۾ 44 C گريڊ ۾ هڪ پاس ٿيا. ڪل 150 شاگرد امتحان ۾ شريڪ ٿيا ۽ سمورا سٺن گريڊن ۾ پاس ٿيا ۽ بورڊ جي پهرين ۽ ٻين پوزيشن ڪئي رڪارڊ قائم ڪيو.

بقايا ڏسو صفحو 24

MALARIA

Mahmood Asad Mirani

Malaria was supposed to be a disease caused by the bad air from the marshy places, later on it was proved that Malaria is caused by a protozan paracite plasmodium and it transmitted mosquito of the genus Anopheles.

It became clear when laver an in 1878 discovered the protozan paracite in the red blood cells of malarial patients. The parasite was named as plasmodium. Later on in 1897, Ronald Ross discovered plasmodium in stomach of Anopheles mosquito. In 1898, an other biologist Grassis discovered the life cycle of plasmodium in Anopheles mosquito.

Malaria was one of the man's most important biological problems. Many people have died only because of this disease. It has played havoc with human health and economy. To solve this problem various biological methods were applied to find out its details. Experiments were performed, observations and data were collected, blood of malarial patients and healthy persons were examined, under the microscope. Confents from the stomach and salivary glands of number of mosquitoes were examined and finally complete life cycle of the malarial paracite was studied. Thus an accurate concept was given that "Plasmodium is the cause of malaria" It is therefore, now understand that accurate methods are essential to understand biological problems.

Transmission of malarial paracite from one person to another is also an important factor in the life cycle of malarial parasite. An Italian biologist in 1717 observed that malarial parasite was tranmitted by mosquitoes. King, an American physician in 1883 also suggested that mosquitoes are the vectors of malaria. A hypothesis was given by King that "mosquitoes are the vectors of malaria".

اوهان جو خط پهتو

جناب ايڊيٽر ماهوار "سائنسي چاڻ"

السلام عليڪم

اميد ته خوش و خرم هوندا

مان توهان جو ڇاپيل رسالو "سائنسي چاڻ" وٺي پڙهيو مونکي تمام سٺو لڳو ۽ پوءِ توهان ڏانهن خط لکڻ شروع ڪيم ۽ ڪجهه مواد به موڪلي رهيو آهيان. اميد ته توهان اسان جو موڪليل مواد پنهنجي رسالي ۾ شايع ڪندا ته مهرباني ٿيندي.

لکندڙ: افضل آزاد سمائر (تعلقو پنو عاقل)

جناب ايڊيٽر ماهوار سائنسي چاڻ سکر

السلام عليڪم

سائين اسان کي گهڻي خوش ٿي آهي جو اوهان سکر شهر مان صحت ماحوليات، سائنس ۽ ٽيڪنالاجي بابت هڪ رسالو شايع ڪري رهيا آهيو.

ٻڌڻ ۾ آيو آهي ته اوهان پني عاقل جا آهيو. ان ڪري اوهان کي پني عاقل جي حوالي سان هڪ اهم مسئلو لکي رهيو آهيان. اوهان مهرباني ڪري ان جي باري ۾ مضمون لکي اسان کي تڪليف کان ڇڏائيندا. اهو مسئلو آهي پني عاقل ۾ هڏن جو ڪارخانو جنهن مان ايتري ته بدبوءِ نڪرندي آهي ۽ دونهون اڏامندو آهي جو اسان جو جيئڻ جنجال هوندو آهي. ڪيترائي ماڻهو ان جي دزي ۽ دونهين سبب ٽي بي ۽ ٻين بيمارين ۾ مبتلا ٿي ويا آهن. پنو عاقل اوهان جو پنهنجو شهر آهي مهرباني ڪري اهو مسئلو حل ڪرائيندا.

لکندڙ: غلام نبي چاچڙ محمدي محلو پنو عاقل

خوشخبري

ماهوار "سائنسي چاڻ" جي پڙهندڙ لاءِ هي خبر نهايت خوشي جو سبب ٿيندي ته ڊي اي فونز جو جناب غلام مجتبيٰ ڪلوڙ صاحبؒ "سائنسي چاڻ" لاءِ انٽرنيٽ ۽ ان جي استعمال جي طريقه ۽ ان مان فائدن متعلق مفيد معلوماتي سلسلي شروع ڪرڻ جو اظهار ڪيو آهي. جيڪو انشاء الله سيپٽمبر جي شماري ڪان قسطوار شايع ڪيو ويندو.

ادارو جناب ڪلوڙ صاحب جن جي گوناگون مصروفيتن باوجود هن خالص تعليمي ڪم ۾ سهڪار ڪرڻ تي سندن ٿورائتو آهي.

(ادارو)

عمده ڪوالٽي غذائيت سان ڀرپور • خالص ڪڻڪ مان تيار ڪيل

555 مارڪ اٽو

SYMBOL OF QUALITY ATTA

10 ڪلو ۽ 20 ڪلو جون ٿيليون 81 ڪلن جي
بوري هر هڪ ڪرياني اسٽور تي آساني سان
ملي سگهي ٿي.

HAMID FLOUR MILLS LTD
مارڪ 555
SUKKUR

ڪواليٽي ۾ سڀ کان عمده

فون نمبر: 30549-30559

حامد فلور ملز (پرائيويٽ) لميٽيڊ سائيٽ سکر

بقايا تعليمي رپورٽ

ان سموري ڪاميابي جو ڪريڊٽ اسڪول جي پرنسيپال جناب انور الدين شيخ کي وڃي ٿو. جنهن جي مثالي انتظام، حسن تدبر ۽ باوجود پيراني سالي جي اداري جي ترقي لاءِ ڏينهن رات پاڻ پتوڙڻ ئي اداري کي اهو اعزاز بخشيو آهي. رزلٽ جي ڪارڪردگي ۾ سائين انور الدين سان گڏ شامل سندس ٽيم جو به گهرو تعلق آهي. ان ٽيم ۾ جناب ملڪ اسد صاحب، حبيب الرحمان صاحب، ارشاد علي صاحب، مولانا عبدالهادي صاحب، ممتاز علي کٽو صاحب، آفتاب احمد مهيسر صاحب، سيد اصغر علي شاهه، مشتاق صاحب، نظام الدين انصاري صاحب ۽ ٻين استادن جي جذبي ۽ نيڪ نيتي سان ڪم ڪرڻ به وڏو رنگ لاتو. جيڪڏهن ان سيڪشن جي انچارج مسٽر عبدالحليم صاحب جي مفيد مشورن ۽ سندن انتظام جو ذڪر نه ڪبو ته اها نا انصافي ٿيندي جو پاڻ هر هڪ شاگرد جي پراگريس تي اينتري ته گهري نظر رکندو آهي جو جڻ پنهنجا ٻچا اٿس. مسٽر عبدالحق شيخ وائيس پرنسيپال صاحب به همه تن محنت جو مجسمو آهي خاص ڪري ڏهين ڪلاس جي انگريزي ۾ شاگرد ڪائن سڀ کان وڌيڪ مطمئن نظر ايندا آهن. آخر ۾ پوزيشن ڪندڙ ٻارن شڪيل احمد ولد حاجي احمد شيخ کي بورڊ ۾ فرسٽ پوزيشن کڻڻ تي ۽ ثاقب ولد سيد جيئل شاهه کي بورڊ ۾ سيڪنڊ پوزيشن کڻڻ تي ۽ ٻين شاگردن کي امتيازي مارڪن کڻڻ تي مبارڪباد سان گڏ آئنده اڃا بهتر ڪوشش جي توقع رکون ٿا.

سائنسي چاڻ شڪايتي سيل

اوهان جي شهر جو ڪو اجتماعي مسئلو، جهڙوڪ: صحت، صفائي، رستن روڊن جي خرابي، گندي پاڻي جي نيڪال جي نالي جي بندش، اسڪول يا ڪاليج جي سائنس ليبارٽري ۾ اڻپورو سامان، اسڪول ڪاليج جي اسٽاف جي کمي، اڻپورا ڪمرا، شهر ۾ راند جو ميدان نه هئڻ، پارڪ جي کوٽ وغيره هجي، ته اسان کي لکي پنهنجو آواز آساني سان متعلقه اداري تائين پهچايو ۽ "سائنسي چاڻ" معرفت پنهنجا مسئلا حل ڪرايو.

ياد رکو! اهي مسئلا ذاتي اٽيٽ جي بناءَ تي ۽ غلط معلومات وارا نه هجن.

انچارج سائنسي چاڻ شڪايتي سيل
پوسٽ باڪس نمبر 29 جي پي او سکر

14

آگسٽ

پاڪستان لاءِ

هڪ يادگار ڏينهن

اچو ته سچي دل سان عهد ڪريون ته هن صدي جي

گهرجن ڪي پورو ڪرڻ لاءِ تعليم تي توجه ڏيون،

سائنس ۽ ٽيڪنالاجي ۾ مهارت حاصل ڪريون ۽

ترقي يافته ملڪن سان مقابلي ۾ اچون.

پاران

النور بوڪ ڊيپو نزد مهراڻ ماڊل اسڪول پنو عاقل